

ПАСПОРТ
об'єкта культурної спадщини

Палац Потоцьких

(найменування об'єкта)

вид	тип	категорія пам'ятки
історії, містобудування і архітектури	ансамбль	національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

1782 р.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Вінницька область, м. Тульчин, вул. Незалежності, 19

3. Охоронний № пам'ятки

59-н (47-м)

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узятий на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова Ради Міністрів УРСР від 24.08.1963 р. № 970 (пам'ятка містобудування та архітектури державного значення);
Розпорядження голови Вінницької облдержадміністрації від 22.12.1997 р. №443 (пам'ятка історії місцевого значення)

5. Наявність охоронних дощок, охоронних знаків, інших інформаційних написів, позначок:

Охоронна дошка (алюмінієвий сплав) на тильному боці центрального корпусу, ліворуч дверей. Встановлена у 1975 р.

6. Власник:

Обласна комунальна власність

7. Користувач:

Тульчинське училище культури
23600, м. Тульчин, вул. Леніна, 52, тел. (043235)-2-24-70

8. Охоронний договір:

від

9. Функціональне призначення:

сучасне	первісне	інші (протягом часу існування об'єкта)
навчальний заклад	палац	штаби і казарми військових частин, госпіталь

10. Історичні дані про об'єкт:

Важливим об'єктом в історії розповсюдження палладіанського типу палаців є класичний палац – відома резиденція Щенсного Потоцького, що розташований в центрі міста Тульчина. Побудований за одними даними в 1757 році, за іншими – в 1782, за проектом архітектора Лекруа (Лакруа, Лякруа, ля-Круа) (можливо француза, італійця, поляка), як єдиний ансамбль, до складу якого входили окрім головного палацу, два бокові флігелі, галереї (оранжереї), турецька лазня, театр, манеж, стайні, службові і житлові приміщення. Частина споруд садиби була повернута фасадами на вулицю, входила в систему забудови міста. Ансамбль

оточував парк під назвою „Хороше” або „Хороший”, заснований в 1782 році за проектом архітектора П'єра Ленро.

Тульчинський палац в історії української архітектури майже не вивчений, не видано жодної повної праці, присвяченої історії його будівництва. На період кінця XVIII ст. включаючи по 50 рік XIX ст. можливо дати лише обмежуючі дані. Неповнота дослідження обумовлена перш за все тим, що архівні документи з історії будівництва всього ансамблю, з фамільного фонду Потоцьких, що зберігається в ЦДІА України в Києві, втрачені і розкрадені ще за життя Потоцьких.

Не дивлячись на значну кількість опублікованих історичних праць по історії палацового ансамблю в Тульчині, всі публікації торкаються переважно історії Тульчина, як гнізда роду Потоцьких, і дуже мало висвітлюють історію створення палацу і парку „Хороше”.

З дореволюційних видань російською і польською мовами слід відмітити: „Праці Подільського єпархіального історико-статистичного комітету” під редакцією Е.Сецинського, „Пам'ятники старизни в Подолії” В.К.Гульдмана. Глави по Тульчину містять цінний фактичний матеріал по тому періоду. В основу „Записок Яна Охоцького” лягли спогади автора, що відвідав цей палац на початку XIX століття.

Вісторії сучасної української архітектури вивчення цього пам'ятника велося все ж таки не значною мірою. Єдиний ґрунтовний опис є в збірці історико-краєзнавчих нарисів Д.В. Малакова „По Брацлавщине. От Винницы до Тульчина”. Заслужують на увагу роботи, видання яких продовжується в Польщі. Найзначнішими і найповнішими з них є монографії доктора Єжи Антонія (Ролле) – автора „Тульчинського палацу”, виданого в Кракові. Ґрунтовні статті опубліковані Т.С. Ярошевским та Р. Афтаназі.

У дореволюційних монографіях про палац в Тульчині згадуються імена архітекторів Лекруа, його співавтора Летура, як відомого придворного архітектора Потоцького, італійського художника Лампі що працював в палаці. Думки, що затвердилися в українській і польській літературі, про те що автором архітектури палацу є Лекруа документально не підтверджуються.

У встановленні авторства, в процесі зведення всього палацового ансамблю і у ряді інших питань, головна проблема полягає в повній відсутності ранніх креслень палацу первинного походження. Певний інтерес для встановлення авторства пам'ятки представляють дані Універсальної Ілюстрованої Енциклопедії, виданої в Мадриді в 1967 році. Пріоритет можна, імовірно, віддати французькому інженеру Лекруа Франциску Мігелю (1727-1812) і французькому інженеру – «географу» Франциску де ля Туру. Слід зазначити, що остаточно питання про авторство не вирішене.

В основу планування ансамблю в Тульчині, була покладена схема, типова для палацово-паркового комплексу II половини XVIII століття. Величезний 18-осьовий корпус з'єднувався напівкруглими галереями з великими флігелями. З погляду дати споруди (1782 р.), тобто за два роки до споруди аналогічного південного фасаду палацу Лазенок (Польща), цей палац виріс до рівня одного з важливих пам'ятників класицизму.

Зведення палаців палладіанського типу, що були схожі на італійські вілли відомого італійського архітектора останньої епохи Відродження А.Палладіо (1508-1580), було підхоплене всіма відомими архітекторами Росії, України і Польщі останньої третини XVIII сторіччя.

За існуючою в сім'ї Потоцьких традицією в с. Печері Тульчинського району якимось Яковом Свейковським в зменшеному наполовину вигляді було побудовано копію цього палацу.

У Тульчині, по вулиці Леніна є ще один палац побудований Щенським Потоцьким для своєї дружини, так званий „новий”, менший за об'ємом, архітектурою і величчю, він поступається першому, проте не менш відомий.

Старий і новий палаци Потоцьких з'єднувалися підземним ходом, таким широким, що по ньому сміливо могли проїхати четверо коней. На початку XIX століття в систему підземних ходів міста, яка сполучала також колишній замок (сучасний базар) з розташованими навколо будинками, додалася підземна гілка до будинку Пестеля і дворянських зборів (Краєзнавчий музей).

Питання про дату споруди не викликає сумніву. Віддаючи належне перспективі Ріхтера (1835 р.) – найстаршої іконографії палацу, можливо розглядати написи на фризі головного фасаду, як джерело для датування даного об'єкту. Значний інтерес представляють ма-

повідомі архівні матеріали фонду Управління Х-го Тульчинського маєтку (1852-1918), що зберігається в ЦДІА України в Києві. Ці документи містять багато даних по внутрішніх перебудовах палацу, розміщенню кімнат, їх ремонту. Найбільшу цінність представляють іконографічні матеріали: обмірні креслення палацових споруд, виконаними в 1871-1872 рр. французьким архітектором Михайлом Луїзі, і натурна фотофіксація, що відображала стан палацу і парку „Хороше” в II половині XIX століття.

Сучасний Тульчин – районний центр, розташований в південній частині Подільського плато, в 13 км від залізничної ст. Журавлівка, в 82 км від обласного центру Вінниця.

Місто виникло в XV столітті, на території, що спочатку складала великокнязівський земельний Фонд Литовської держави, в період литовсько-польського панування на південно-західних і західних російських землях.

У одній з грамот (1505 р.) на земельне володіння було сказано, що якийсь Герман Дашкевич вислужив у князя Вітовта в числі інших сіл стародавні Нестеровці, згодом Нестерварка. За народними переказами Нестерварка отримала свою назву, нібито, від імені своїх засновників - Нестера і Варки.

Польські історики XVII століття припускаються думки, що це поселення засноване угорцями, оскільки назва похідна від слова „Нестер”, – Дністер і угорського „Вар” – міста: місто, що лежить недалеко від Дністра. Насправді ж, назва місцевості, вірогідніше, пішла від замку „Нестервара”, побудованого на березі ріки Сільниці в кінці XVI – початку XVII ст. Незабаром після його виникнення утворилося єврейське селище, що перетворилося на містечко, назване також Нестерваром.

Основні відомості про це поселення починаються з початку XVII століття, коли воно належало крупним польським магнатам Калиновським. Саме тоді, в 1609 році Сигизмунд III Ваза містечко і замок Нестервар приніс в дар брацлавському старості Олександру Калиновському (?-1620).

Далі Тульчин перейшов до сина Олександра – Адама Калиновського. Він укріпив замок Нестервар, побудував дерев’яний костюл при Домініканському монастирі, де в 1638 році бездітним був похований. У польських документах, що відносяться до 1623 року, згадується і Тульчин, в зв’язку з тим, що на навколишніх полях загони князя Корецького розбили „лісовчиків” – загони особливої шляхетської каральної організації, що вийшла з покори владі і підлягали, на підставі указу сейму, ліквідації. А. Лісовський, командуючий „лісовчиками”, в 1608-1610 роках керував разом з Яном Сапегою облогою Троїце-Сергієвого монастиря під Москвою.

Щодо походження назви „Тульчин” є багато різних версій; найвірогіднішою вважається та, яка виходить із спільності звучання назви міста із словом „турчин”, тобто турецький.

В результаті Зборівської угоди (1649) Нестервар був приписаний до козачого полку Брацлавського воєводства, а після Андрусівського договору (1667) ввійшов до складу Речі Посполитої.

У 1672 році Правобережною Україною заволоділа Султанська Туреччина, встановивши своє панування аж до 1699 року.

В наслідок тривалої визвольної війни українського народу проти панування шляхетської Польщі (1648-1654) замок Нестервар остаточно був зруйнований, а містечко спалене.

Завдяки умовам Прутського миру (1711), на Правобережжя, до своїх маєтків повернулися польські, потім і українські магнати.

Після смерті брата Олександра Калиновського – Єжи, фортуна відвернулася від всієї родини. Ще один син Олександра – Марцин (біля 1605-1652) воєвода чернігівський і польний гетьман коронний разом із сином Самійлом загинули під час битви під Батогом 1652 р. Залишився лише єдиний і останній нащадок гетьманського роду – син Самійла – Марцин Адам - львівський староста. По його смерті маєток перейшов до його дочки – Гелени Калиновської, яка вийшла заміж за Якоба Владислава Морштина (?-1729) воєводи сандомирського. Бездітний Морштин заповів в 1726 р. Умань і Тульчин своєму далекому родичу Станіславу Потоцькому.

Отже, першим власником Нестервара з роду Потоцьких став бельський воєвода, граф Станіслав Потоцький (?-1732), який помер бездітним. Після його смерті маєток перейшов його племіннику – київському воєводі Францишку Салезію Потоцькому (1700-1772) „малому королю Русі”, що володів землями Подільської губернії. У 1775-1776 роках син київського

воєводи – граф Станіслав Щенсний (Фелікс) Потоцький (1752-1805) переносить свою резиденцію з Крістонополя (поблизу Львова), який перейшов після розділу Польщі у володіння Австро-Угорщини, в Нестервар і перейменовує останній в Тульчин, який знаходився в той період у великому запустінні.

У спаленому Тульчині лише кам'яні половецькі баби, що стояли по кутах старого замку, пожвавлювали вид руїн. Потрібно було будувати новий палац.

Після приїзду в Тульчин, Потоцький тимчасово оселився з дружиною Юзефіною Амалиєю Мнішек (1752-1798), дочкою краківського каштеляна, і челяддю в дерев'яному будинку, зведеному на місці старого замку. Тульчин, мабуть, служив предметом великої турботи графа і той побажав надати йому колишнє значення міста. З властивою йому діловитістю, Потоцький спочатку заселив спустіле містечко. З цією метою він розширив свої маєтки на площі близько 1,5 млн. гектарів, залишивши господарсько-адміністративним центром своїх маєтків тульчинській двір.

Територія двору охоплювала ділянку землі із спорудами (наполовину побудований панський будинок, житло для челяді, стайні, токи, комори), різні земельні угіддя: орні землі, городи, сінокоси, ліси. Двору належала певна кількість сіл з селянами, що виконували різні повинності. У дворі жив сам власник і його прикажчик.

У 1782 році був побудований „величезний” палац, що блищав царською розкішшю. Місто і палац споруджувалися за іменним указом на кошти самого замовника, руками селян, приписаних до Тульчинському маєтку. Будівельні матеріали поставляли побудовані в Тульчині каменоломні і цегельний завод.

Разом з палацом, Щенсний будує у різний час, на південь від своєї садиби, ряд культових споруд: в 1779 році Миколаївську і Успенську церкви, в 1780-у відновив існуючий тут, розорений татарами, Домініканський собор (у мініатюрі нагадував собор Св. Петра в Римі). У 1832-1833 роки собор перетворений в православну церкву. У 1805 році побудував римсько-католицький костюл в ім'я Св. Станіслава. У 1787 році, на честь перебування в Тульчині останнього Польського короля Станіслава-Августа, який, повертаючись з Канева, заїхав і в Тульчин, де пробув з 17 по 21 травня і писав краківській каштелянші, тещі Потоцького, що ніде не був так сердечно і пишно прийнятий. На згадку про цей візит Потоцький дарував свободу жителям Тульчина, що мешкали в радіусі милі від центру міста (польська миля дорівнювала приблизно восьми кілометрам), встановив на площі колону, витесану з пісковика, на якій було зроблено меморіальний напис.

Разом з будівництвом вищезгаданих споруд, Потоцький заклав парк, для чого доставив з Італії мільйон тополь; заснував лісову і сторожову служби, вміло провадив культурне сільське господарство – чим швидко завоював авторитет серед населення.

Після облаштування своїх земель і споруди палацу, в Тульчині „завирувало” життя. Проте, незабаром, в 1788 році Щенсний Потоцький надовго виїжджає до Італії та Швейцарії, а Юзефіна до Петербургу, де будує собі палац.

Незабаром увагу Потоцького привернула красуня-гречанка Софія Целіце-Клавоні, що була продана матір'ю польському послу в Туреччині Боскампу Лясопольському і стала дружиною каменецького каштеляна Йосипа Вітта. Дивовижна краса Софії, а ще більше її походження стали темою безлічі розповідей і домислів. Супроводжуючи в 1791 році чоловіка на переговорах в Яссах, Софія не просто користувалася успіхом красуні, але й, будучи наділена гострим розумом, з'ясувавши суть політичних подій, що відбуваються, стала непрямою їх учасницею. Вона бувала в російському таборі у Салтикова, Потьомкіна, зустрічалася з Суворовим. А велелюбний Щенсний, тільки її побачивши, втратив розум. Незабаром Щенсний, вже не приховуючи свою пристрасть, став вивозити Софію в світ, чим заслужив презирство з боку співвітчизників. У Тульчині давалися бали, маскаради, театральні постанови. Софія в гусарському мундирі виконувала хитромудрі антраша перед гостями Потоцького. А потім з'явилося на світ і перше дитя її і Щенсного. Але і Юзефіна – законна дружина Потоцького – вела вільний спосіб життя: з одинадцяти її дітей лише троє перших були від Щенсного.

Настав 1793 рік. Російські війська під командуванням Суворова штурмом взяли передмістя Варшави - Прагу. Польщі було завдано смертельного удару, і її вдруге поділили сусідні монархії, а через два роки третій поділ позбавив Річ Посполиту державності. І в цей же час Потоцький купує Софію у її чоловіка! Вітт завдяки дружині добився у Потьомкіна місця херсонського коменданта з платньою в шість тисяч карбованців сріблом в

рік, а в 1797 році вступив у володіння подільським маєтком, одержаним від Потоцького за дружину. З Каменця переїхала в Тульчин і знаменита колекція нумізматики. З Юзефіною Щенсний уклав «компліанацію», що складалася з дев'ятнадцяти пунктів, затверджену 23 травня 1793 року: Потоцький, хворий невиліковною хворобою, виїжджає за кордон, весь маєток віддає своїй дружині, передає їй опіку над дітьми, вона ж зобов'язується йому виплачувати щорічно по п'ятдесят тисяч голландських червінців в два терміни, а після його смерті ту ж суму зобов'язана давати протягом двох років особі, яку вкаже Потоцький...

Величезне багатство, свідомість власної переваги над не менш знаменитими прізвищами, прагнення бути не просто крупним магнатом, але і видатною політичною фігурою, навіть королем, – все це наклало відомий відбиток і на „тульчинський двір”. Польський меуарист Ян Охоцький, згадуючи відвідини Тульчина, писав, що не „мав поняття про ту пишноту, яка оточувала цього магната; то був королівський двір, а не приватної людини”.

У 1795 році, повернувшись на батьківщину, Потоцький, вивчає передмістя Умані, „облюбовує” місця недалеко від нього і приступає до здійснення своєї давно задуманої мети – будівництва парку, названого на честь дружини „Софіївка”.

Після возз'єднання Правобережної України з Росією, в 1795 році Тульчин стає повітовим містом Брацлавського намісництва, в 1796 – Подільської губернії. Через три роки було затверджено герб міста у вигляді рицарського щита, у верхній частині якого, на блакитному фоні – зображення фасаду стародавньої Брацлавської фортеці, в нижній – на фоні зеленого поля – три золоті снопи пшениці, що символізували розвиток землеробства.

З березня 1796 по березень 1797 року, під час Російсько-турецької війни, командуючий Південно-західною російською армією А.В.Суворов був начальником розквартировано-го тут полку. Проїздом в Тульчині знаходилися російські генерали: Салтиков, Кречетников, Тутолмін, Шереметьєв і ін., що відчували себе тут, як вдома. Адже саме в цьому панському будинку відбувалися закупівлі продуктів для російської армії, що стояла обозом в Польщі, або проходила через її територію до Туреччини, а постачальниками були придворні Потоцького.

У 1814-1815 рр. тут знаходився штаб тульчинської управи таємної організації „Союзу благоденства” (1818), організатором якого був полковник П.І.Пестель.

Після смерті Щенсного Потоцького (1805) відбувся поділ тульчинських маєтків між його спадкоємцями на вісім частин, кожна з яких мала 22 000 душ кріпосних. Біля 1816 року Софія покидає свою резиденцію назавжди, і садиба з Тульчином переходить у спадок останньому власнику Тульчина – поміщику Брацлавського повіту, камер-юнкеру „двору її імператорської величності”, графу Мечиславу (в православ'ї Михайлу) Потоцькому, який в 1836 році на свої кошти заснував і побудував в Тульчині кам'яну будівлю повітового училища, в 1848 – цукровий завод.

У 1849 році Тульчинський панський двір перейшов в адміністративне Управління Державної Казни.

З 1852-1918 рр. місто підлягало управлінню Х-го Тульчинського повітового маєтку.

Середина XIX століття ознаменувалася в Тульчині подією, що мала величезне значення для всієї країни. У 1853 році почалася війна Росії з Туреччиною, і Україна стала найближчим тилом в Кримській (Східній) війні. У ряді населених пунктів, у Вінниці і Тульчині в 1854-1856 рр. були організовані і встановлені лазарети і військово-тимчасові госпіталі.

У 1864 році Мечислав Потоцький продав тульчинську панську садибу графу Григорію Строганову, одруженому на його племінниці Марії Болеславівні. В 1874 році в Київській палаті цивільного суду зроблено „купчую крепость” продажу маєтку Департаменту Наділів. 5 грудня 1874 року Департамент Наділів і Київська контора повіту прийняли від управителя Тульчинського маєтку рухоме і нерухоме майно всіх палацових споруд.

У цьому ж 1849 році, в зв'язку з ремонтом, що відбувався в головному корпусі і флігелях, палацове майно (частина меблів і бібліотека) було вивезено в інший будинок для проживання Потоцького, в Бахшу.

30 квітня 1854 року почалося відведення і призначення приміщень в Тульчинському палаці для військово-тимчасового госпіталю на 1800 ліжок. З цією метою було зроблено перебудову внутрішніх приміщень флігелів. Складено проектно-кошторисну документацію по виправленню 4-х панських будівель, в яких 50 кімнат призначалися для поранених. За кошторисом передбачався ремонт палацу протягом 2-х місяців.

Головний корпус, призначений для госпіталю, утримувався в „величній” чистоті, був наповнений „скарбами”, і, без нанесення власнику збитків, залишився без будь-яких змін. Потоцький займав квартиру на 1-му поверсі, в більш прибраних і дорогих кімнатах. На думку керівника робіт: „Краса і велич палацових кімнат не можуть бути використані на суспільні потреби”. В мозаїчні стіни вмонтовано великі дзеркала, мармурові і металеві бюсти, столового і іншого срібла більше 60 пудів, старовинні позолочені меблі, якими були прибрані всі покої, підлоги настелені дорогим паркетом. Тут же розміщувались архів та бібліотека.

1-ий поверх головного корпусу займало Управління Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора і управителя Тульчинського маєтку.

5 травня 1854 року комісія, за розпорядженням управителя маєтку А.А. Абазі, ухвалила, що з панських будівель під госпіталь можуть бути передані 2 бічні флігелі при головному корпусі. Західний флігель, займаний доктором госпіталю, складався з 45 кімнат. 1-ий поверх займали: загальна кухня, хлібопекарня, прислуга. Половину цього поверху займав склад речей власника.

2-й поверх складався з 22-х кімнат, призначених для лікарняних ліжок.

У 1856 році за високим велінням Мечислава Потоцького затверджено опікунське управління, на чолі якого став генеральний управитель Тульчинського двору, генерал А.А. Абаза. У 1864 році Мечислав Потоцький виїхав до Франції, де провів останні роки життя. Палац знаходився в занедбаному стані і в матеріальному відношенні прийшов до занепаду.

У 1871-1872 рр. зроблено обміри всіх будівель панської садиби, в зв'язку з чим архітектором Михайлом Луїзі випущено альбом обмірних креслень.

У 1874 році, під час передачі палацової садиби графині М.Б. Строгановій, складено опис споруд, в яку внесені доповнення та опис головного корпусу. На парадному крильці, біля дверей, назовні, розміщувалися 2 ліхтарі з лампами. При вході, по парадних сходах на 2-й поверх, на правому майданчику – 2 білі мозаїчні колони, наліво передня з мозаїчними напівколонами, мозаїчна їдальня, велика зала з 7-ми різноколірними великими „стародавніми” напівколонами та ін. У вітальні – 2 бронзові люстри з кришталями. У блакитній вітальні – мармурові напівколонки жовтого кольору, мармуровий камінь, дзеркала. У кабінеті графа – камінь в мармуровій обробці, камердинерська передня, коридор із спальні графа вів в оранжеве.

6 лютого 1875 року Департамент Наділів залишив частину архіву в одному з флігелів палацу. Архів, імовірно в якому були документи з історії будівництва палацових корпусів, меблі, картинна галерея вивезені Мечиславом Потоцьким до Парижа, до свого сина Миколи. Частина архіву вивезена в Немирів, до графині Щербатової, правнучки Потоцького. Деякі меблі було відправлено до Ольховського маєтку. 10 травня 1878 року Тульчинський палац із спорудами зданий військовому відомству під приміщення штабу і деякої частини військ місцевого округу.

Опис, на 1 листопада 1877 р., виявляє, що в головному корпусі містився штаб 3-ї стрілецької бригади і влаштовані квартири для генералів, обер-офіцерів, а у флігелях – розміщувалися один або два батальйони нижніх чинів. На 1-му поверсі містилась кухня бригадного командира, бібліотека офіцерських зборів. Для їдальні було розібрано склепіння та пристроєні дерев'яні сходи.

У лівому східному флігелі на 1-му поверсі містились квартири батальйонних командирів, на 2-му квартири начальника бригади та офіцерські збори.

У правому західному флігелі на 1 і 2-му поверхах розміщувались казарми, гауптвахта.

У цьому ж році складено кошторис по перебудові палацу, і огорожі садиби. З робіт, передбачених проектом, було зроблено наступне: розбирання склепіння в головному корпусі; прибудова сходів і печей, ремонт підлоги, даху, штукатурні роботи. У лівому східному флігелі розібрано перегородки, замінено зіпсовані кроквяні ферми.

У 1876 році складена кошторисна документація на ремонтні „виправлення” будівлі „обержа” з метою пристосування її під лазарет. Ремонтними роботами керував відомий пetersburgський архітектор І.Сичугов, який брав участь в реставрації Царського палацу в Києві.

Подільський губернський Розпорядчий комітет, що відбувся 17 вересня 1877 року і головний штаб діючої армії за наказом № 77 ухвалили: зважаючи на значне прибуття хворих і поранених, відкрити у дворі військово-тимчасовий госпіталь на 630 ліжок, влаштувавши при цьому „околоток” для видужуючих нижніх чинів. Для госпіталю передбачалося зайняти казарми інженерного відомства, тульчинський стародавній замок, будівлю „обержа” і приле-

глі до нього флігелі тульчинського палацу. Панські споруди, що належали удільному відомству, були зайняті для розміщення військ на тривалий час.

У 1876 році зроблено ремонт головного корпусу і західного флігеля. Побудовані додаткові перегородки, дах був покритий залізом і фарбований сірою масляною фарбою.

У цьому ж році парк „Хороше” було обнесено новим тиним і виготовленим з колод частоколом. У ЦДІА України знайдено повідомлення від 7 червня 1876 року: „зливою занесено перебіг річки Тульчинки в межі парку і вода цієї річки засмітила головне водоймище парку”. А 26 червня про це стало відомо Департаменту Наділів і наглядачу 16-го округу Київської Удільної контори, яка ухвалила відновити так звану „Строгановську канаву” по старому руслу річки Тульчинки впродовж 300 саж., і зробити вали уздовж канави з побудовою містка в її нижній течії.

У 1875-1887 роках панський двір здано в оренду Земству, а будівлю „обержа” під приміщення військового лазарету.

У 80-ті роки XIX століття Тульчин був значним населеним пунктом Подільської губернії, хоча перебував на власницьких землях і не мав суспільного господарства. У Тульчині налічувалося 12 998 населення (дворяни, особи духовного звання, купці, міщани). Тульчин, з одного боку був важливим торговим центром, який задовольняв потреби населення всього Брацлавського повіту, а з іншого – зосереджував вивізну торгівлю хлібом і іншими сільсько-господарськими продуктами. У місті за цей період було побудовано: духовні єпархіальні училищами, п'ять православних церков, костьол, дві синагоги, лікарню, військовий госпіталь, три аптеки, театр, провіантські магазини, торгові лавки, каретну і тютюнову фабрики, два вітряні млини, свічний, шкіряний і свічний заводи і т.д. Місто продовжувало територіально рости і упорядковуватися. У 1885 році в розпорядження Подільського губернатора були відпущені матеріали (пісок і камінь) на замощення вулиць. За своїм значенням Тульчин наближався до міського населення, проте він був позбавлений суспільної установи, яка займалася б впорядкуванням вулиць і площ. Упорядкування міста було поставлено в матеріальну залежність від власника.

31 липня 1864 року депутати Тульчина, що належали графу Потоцькому, звернулися з проханням в Міністерство Внутрішніх Справ Росії в Санкт-Петербурзі про перейменування містечка в місто.

16 червня 1881 року застосування „Височайшою” комісією МВС городского положення, спонукало підняти питання про введення городского положення і в Тульчині. Зокрема, в числі інших міст значилися Немирів і Тульчин. Довгий час місто підлягало удільному відомству, хоча не було перешкод до введення в ньому суспільного управління. Лише в 1814-1815 рр. – містечко Тульчин перейменоване в безповітове місто Х-го Тульчиного маєтку, а з ліквідацією (1925 р.) Подільської губернії ввійшло до складу Вінницької області.

З тих пір до 1911 р. доля палацу невідома. У 1911 р. палац з великим садом перетворено на казарми та офіцерські збори 76 піхотного Кубанського полку.

У 1916-1918 рр. проводився поточний ремонт будівель, з того часу, впродовж останніх десятиліть, ніяких значних змін в структуру будівлі не вносилося; здійснювалися лише внутрішні переробки (зняття старих і побудова нових перегородок, стін і ін.).

Після 1918 р. до 1974 р. палац використовувався під розташування різних військових частин.

У 1975-1978 рр. архітектором Л.Борисовою розроблено проект реставрації палацових споруд для пристосування їх під міське культурно-освітнє училище.

В палаці Потоцьких перебувало багато видатних історичних осіб. Самі Потоцькі – старий (з XIV ст.) польський шляхетський (згодом графський) рід гербу „Пілява”, що походив з Краківщини (назва походить від с. Поток). Великого впливу Потоцькі досягли в кінці XVI - пер. пол. XVII ст., стали власниками величезних маєтків на Поділлі і Правобережжі Дніпра та одним з найбагатших і найвпливовіших родів у Польщі.

Володар палацу **Станіслав Щенсний (Фелікс) Потоцький** (1752-1805) – воєвода Руський, маршал Торговицької конфедерації з 1792 р., після безуспішної опозиції чотирилітньому сейму і Конституції 3 травня. Теоретик „вічного безкоролів'я” і прихильник „можновладства” старої Речі Посполитої. Емігрант в Петербурзі і Відні під час повстання Костюшко 1794 р.; генерал російської служби з 1797 р.. Автор творів: „O Sukcesy w Polsce” (Амстер-

дам, 1789), „Protestacyja przeciw Sukcesyi tronu” (Амстердам, 1790), „Odezwa obywatela i posła do narodu” (Варшава, 1790).

Тадеуш Костюшко (Тадеуш Анджей Бонавентура Костюшко, Tadeusz Andrzej Bonawentura Kosciuszko) (4 лютого 1746, село Меречевщина, Волинь – 15 жовтня 1817, Золотурн, Швейцарія) видатний діяч польського національного руху. Учасник війни за незалежність Північно-Американських колоній 1775-1783. Очолив польське визвольне повстання 1794 р. Після поразки повстання у битві під Мацейовицями потрапив до рук царського уряду. До 1796 р. був ув'язнений у Петропавловській фортеці, після звільнення жив в еміграції – США, Франції, Швейцарії.

Понятовський (Poniatowski) Юзеф Антон (7 травня 1763, Відень – 19 жовтня 1813, поблизу Лейпцига), князь, польський політичний і військовий діяч, французький воєначальник, племінник останнього короля Речі Посполитої Станіслава Августа Понятовського, військовий міністр герцогства Варшавського з 1807 р., маршал Франції з 1813 р., учасник польського повстання 1794 і наполеонівських воєн.

Суворов Олександр Васильович (1730-1800), граф Римнікський (1789), князь Італійський (1799), російський полководець, генералісимус (1799). Розпочав службу капралом в 1748. Учасник Семирічної війни. Під час російсько-турецьких воєн (1768-74 і 1787-91) отримав перемоги при Козлуджі (1774), Кінбурні (1787), Фокшанах (1789), Римніку (1789), штурмом оволодів фортецею Ізмаїл (1790). На останньому етапі повстання Пугачова, з серпня 1774, керував військами, направленими для його придушення. Командував військами, що придушували Польське повстання 1794. У 1799 провів Італійський і Швейцарський походи, розбивши французькі війська на річках Адда і Треббія і при Нові; вийшов з оточення, перейшовши швейцарські Альпи. Автор військово-теоретичних робіт („Полковое учреждение”, „Наука побеждать”). Створив оригінальну систему поглядів на способи ведення війни і бою, виховання і навчання військ. Стратегія Суворова носила наступальний характер. Розвинув тактику колон і розсипного ладу. Не програв жодної битви.

Шевальє Жозеф Пінетті (1750-1803) – найвідоміший італійський актор-ілюзіоніст у Західній Європі, грав при дворах пруських королів, шведського короля, короля Франції Людовіка XVI. У 1800 р. приїхав до Росії, грав при дворі Павла I, а згодом став грати у сімейному театрі Потоцьких. Помер у Тульчині.

Станіслав Трембецький (1723-1812). Всі роки правління короля Станіслава-Августа він був придворним поетом, оспівував діяння короля, магнатів, Катерини II в численних одах, поетичних посланнях і панегіриках. Будучи поборником освіти, засуджував клерикалізм, ратував за переведення селян на оброк. Його поетичну майстерність високо цінував Адам Міцкевич. Після розподілів Польщі Трембецький переїхав в Тульчин разом з своїми улюбленицями – зграєю напівручних горобців, вів відокремлений спосіб життя, славився вегетаріанством. Власних переконань Трембецький не мав і навіть в падінні Польщі готовий був бачити початок нової ери панславізму. Версифікація поета правильна, навіть витончена, але холодна. Твори його: „Pisma rozmaite wierszem”, „Dzieia poetyczne”, „Poezye”, „Bajki”. „Zofiówka”, „Pisma” (Львів, 1883, в „Biblioteka klasykuw polskich”; тут же вступне слово Т. Ziembu). С.Трембецький помер в 1812 році в Тульчині і був похоронений в малому кладовищенському костьолі

Юліуш Словацький (Slowacki) (1809-1849), польський поет, представник романтизму. Народився в м. Кремінці на Поділлі. Проблеми національно-визвольного руху трактував з радикальних позицій (драма „Кордіан”, 1834; поема „Ангеллі”, 1838). Історичні і казкові драми. Його творчість пов'язана з нашим краєм, зокрема поема „Беньовський” (1841; не закінчена), в основу якої покладені історичні події часів Коліївщини. „Беньовський” – вершина творчості Словацького, відмічена віртуозною віршованою майстерністю. Його твори були переведені українською мовою. В поемі „Вацлав” змальовано життя графа Потоцького та його дружини Софії. Епопея „Король-Дух (не закінчена)” – синтез філософсько-історичних поглядів Словацького.

У липні 1827 р., їдучи зі своїм товаришем Зеноном Михальським до моря, Словацький на декілька днів зупинявся у Тульчині.

Пестель Павло Іванович (1793-1826) – лідер декабристів в Україні. Полковник російської армії. З 1818 р. служив в Україні. У 1818-1821 рр. ад'ютант головнокомандуючого Другою армією у Тульчині. З 1821 р. командир В'ятського полку в Липцях Тульчинського пові-

ту. Член „Союзу Спасіння” та „Союзу Благоденства”. Ідеолог Південного Товариства. Автор програми „Руська Правда”, прихильник повалення самодержавства, скасування кріпацтва та встановлення республіканського ладу за зразком США. Заарештований 25.12.1825 р., напередодні повстання у Петербурзі, Пестель був засуджений і страчений 25.07.1826 р. у Петропавловській фортеці.

Пушкін Олександр Сергійович (1799-1837) – видатний російський письменник, поет. 1820-1824 роки життя і творчості пов’язані з Україною: Катеринослав, Київ, Крим, Тульчин.

28.10.1920 р. в палаці Потоцьких відбувся концерт, у якому взяли участь К.Стеценко, П. Тичина, М. Леонтович.

Стеценко Кирило Григорович (1882-1922) – видатний український композитор, диригент і музикант, громадський діяч. Вивчав український музичний фольклор на основі якого написав багато музичних творів.

Тичина Павло Григорович (1891-1967) – видатний український радянський поет і громадський діяч, академік АН УРСР, Герой Соціалістичної праці, один з фундаторів і провідних творців української радянської поезії.

Леонтович Микола Дмитрович (1877-1921) – видатний український композитор, автор хорових обробок українських народних пісень.

11. Відомості про сучасний стан об’єкта:

Розташування об’єкта і його роль у навколишньому середовищі	Ансамбль відіграє домінуючу роль на околиці історичного передмістя Тульчина. Розпланувальна система міста змішана.
Ландшафт	Будівлі стоять на вирівняному плато (400 x 300 м) на правому березі Сільниці.
Опис об’єкта	Велика частина споруд збереглася. У центрі – двоповерховий палац і два флігелі, які сполучені з головною будівлею дугоподібними, в один поверх, галереями. Парадний курдонер між ними (120 x 80 м) з великим круглим газоном посередині відкритий на південь – у бік містечка. Раніше пряма алея, що перетворилася на вулицю, зорозв’язувала палац з костюлом в центрі Тульчина. Це головна композиційна, а також ідеологічна вісь забудови: палац (втілення світської влади) – костюл (символ влади релігійної). Друга вісь, перпендикулярна першій, перетинає курдонер по центрах флігелів. Подальший її розвиток визначає арка-проїзд в правому крилі центральних палацових споруд і дорога, що йде повз господарські споруди і виходить на бічну вулицю. Ця дорога служила композиційною віссю симетрії цілого комплексу служб: праворуч від неї були розташовані стайні, зліва – театр і манеж. Архітектурна композиція центрального корпусу побудована на ритмічному розчленуванні фасадів колонами і пілястрами іонічного ордеру. Головний фасад підкреслює лоджія, захищена 10 колонами. Фриз головного фасаду прикрашав напис на польській мові, вилитий з бронзи позолоченими буквами: „Щоб завжди був житлом вільних і цнотливих. Споруджений 1782 року” („BY ZAWSZE WOLNYCH Y CNOTLIWYCH BYŁ MIESZKANIEM ROKU 1782 WYSTAWIONY”). Напис був переплавлений у 1863 р. на дзвони для Успенського собору. До недавнього часу в головному корпусі було три масивних вхідних різьблених дверей і парадні мармурові сходи. Середні двері було прикрашено позолоченим гербом графів Потоцьких. До XX століття в багатьох кімнатах збереглися ліпні стелі, карнизи і вставки з білого та рожевого мармуру. В одній з кімнат знаходився прекрасний камінь з рожевого мармуру, роботи старої школи італійських майстрів,

а в так званій «білій гостинній» стіни були виконані з білого мармуру.

Зали палацу поділялися на парадні, які займали 2І-поверх і служили для офіційного представництва і житлові, розташовані на 1-му поверсі.

Внутрішні салони були красиві, зі смаком і багато прибрані. До 1863 року в палаці знаходилася велика картинна галерея, в якій були роботи Рафаеля, Тиціана, Мікеланджело і інші твори відомих художників. Велику цінність мали: кабінет нумізматики, в нього входила колекція коменданта каменецької фортеці Вітте, бібліотека, що налічувала понад 10 000 томів. Польський літератор Ю.У. Немцевич (1757-1841), який відвідав цей палац в 1848 році, висловився так: „У меблях, картинах, кришталях, бронзі, мармурі...у всьому, що тільки можна було привезти з далеких частин світу,... все там світило пишністю”.

Бічні корпуси палацу, сильно витягнуті по осі, прорізають аро-чними отворами, східний і західний фасади, акцентовані виступаючими портиками доричного ордеру, з високими трикутними фронтонами. Тимпан фронтона східного і західного флігелів заповнений горельєфною ампірною геральдичною композицією з атрибутами зброї, що включають могутні античні торси в латах під шоломом з графською короною, із зброєю з боків, з продовгуватими шестикутними щитами. У останніх – монограма з букв «sr» – Станіслав Потоцький. А з боку під'їзної дороги в щитах тимпана поміщені фамільні герби: зліва – «пілява» Потоцьких, справа – віяло з семи страусових пір'їн – герб будинку Мнішек.

Дах головного корпусу було покрито позолоченою міддю, яку під час великих торжеств чистили так що вона „сяяла на декілька верст довкруги”. У II половині XIX століття мідь замінили залізом.

При в'їзді в панський двір графа Мечислава Потоцького, в якому розміщувався управитель Тульчинського маєтку, стояли шість чавунних гармат. Ці гармати, що належали роду графів Потоцьких, з кінця XVIII століття поставлені тут, по кутах воріт, що ведуть до панського двору, для захисту цих кутів від пошкоджень при проїздах екіпажів. У 1831 році, під час польського заколоту, гармати ці було обстежено начальником військового округу, генералом Льовенштерном, який знаходився в Тульчині. За його наказом гармати були вийняті, дула забиті залізом і поставлені на свої місця.

За палацом було розбито прекрасний парк. Про те, як виглядав парк „Хороше”, можна судити по альбому натурної фотографії II половини XIX століття що зберігся у відділі естампів і репродукцій Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. Ландшафтний англійський парк мав контури природного парку з алеями, групами дерев і чагарників, красиво скомпонованих в різних частинах парку. Навколо красиві величні дерева, між якими поблискувала вода штучного озера. Дерева досягали майже гігантських розмірів, згодом абсолютно закрили палацовий фасад і були вирубані. Середину парку займали канали, які ділили його на декілька частин, що оживляли і прикрашали його. Острови були сполучені з берегом граціозними дерев'яними містками. На островці можна було добратися баржею або паромчиком. У парку було декілька штучних ставків. На підвищенні знаходився фонтан, з обох боків якого вниз, до води, вели сходишки, прикрашені мармуровими вазами. Парк прикрашали штучні декоративні споруди: альтанки, мости, копії мармурових античних статуй – роботи майстрів того часу. У парку стояла і половецька баба, ймовірно, та, яка знаходилася раніше в старому замку. На одному з островів Щенсний ховав улюблених собак; один з „собаких” пам'ятників експонується в Тульчинському краєзнавчому музеї.

Парк „Хороше” був одним з чудових витворів паркового мистецтва, один з перших зразків вільної пейзажної композиції на Україні. За більшістю джерел, його назва писалася як „Хороше” чи „Хороший”, проте можна припустити, що це трансформація колишньої, забутої першої назви „ла роше”, „ла рошель” або „ля рош”, даного будівником парку Пьером Ленро.

Старий парк, в цілому, за час свого існування зазнав зміни настільки сильно, що абсолютно не зберіг первинної композиції, в даний час не існує.

До кінця ХУІІ століття палац придбав той вигляд, який, в основному, зберігся до наших днів. ХІХ століття не внесло нічого істотного в ансамбль, що склався.

Згідно даним архівним документів, в 1849 році, в період здачі тульчинської садиби в Адміністративне Управління Державної Казни було проведено докладну інвентаризацію майна всіх палацових споруд управляючим панським двором, радником А.А. Абазою. У головному корпусі палацу; на 1-му поверсі розміщувалося 16 кімнат, головним чином, апартаменти Потоцького. По лівій стороні розміщувалися: 1-а кімната – передпокій; 2-а називалася гіденетом; 3-я і 4-а невеликі кімнати займали гардероб і особистий склад столового і іншого посуду; 5-а зелена спальня з каміном, центральну площу займали 7 і 8 просторі зали, що виходять в сад. У правій частині корпусу: 9-10-а кімнати займала бібліотека; між бібліотекою і буфетом поміщалися 2 перехожі кімнати з цегляною підлогою; 3 наступні кімнати займали буфет, покої; в іншій частині будівлі знаходилися 3 кімнати, що належали канцелярії. З сіней канцелярських кімнат – вхід у винний льох. Виходячи на 2-й поверх по мармурових сходах в коридорі знаходилися 13 портретів в повний ріст гетьманів з родини Потоцьких, в лівій частині бельетажу розміщувалися прихожа і їдальня „у вигляді намету”, в якій стіни і стеля були обтягнуті ситцем. Наступні кімнати: баня, гардеробна, гостинна, дитяча, спальня мала і велика, мозаїчні вітальні, зелена, більярдна і 14-а – велика мозаїчна зала з 4-ма мозаїчними колонами.

З правого боку головного корпусу розміщувався західний флігель – 2-х поверховий з 4-ма відділеннями на 2-му і 1-му поверхах. На 1-му поверсі 8 кімнат, призначалися для домашньої прислуги, складу, комор з хлібом. На 2-му поверсі кімнати порожні. Між 1-м поверхом головного корпусу був вхід в південно-західну галерею(оранжерею), в якій підлога була викладена з білого мармуру. Посеред оранжереї знаходився мармуровий фонтан (в даний час відсутній). У оранжереях росли мандарини, апельсини, лимони, стояли клітки з дивовижними птахами, білили мармурові копії античних скульптур, зокрема „фавн” з вілли Фарнезе.

Між головним корпусом і західним флігелем розміщувалась турецька лазня. У цій споруді було 7 кімнат. У 1-ій кімнаті з 2-ма великими віконними отворами підлога була також виконана білим мармуром. З 2-ої передбанної кімнати вхід в лазню, яка була вся, а також необхідні в ній приладдя, викладена з білого мармуру. Інтер'єр цієї невеликої, непоказної зовні споруди був декорований в стилі Мавританії і прикрашений стовпами тонкої роботи турецьких різьбярів. Два півмісяці над коником даху і зображення Лади з лебедем на одній з внутрішніх стін алегорично нагадували про захоплення Потоцького „прекрасною фанаріоткою” Софією. Ще одна мармурова турецька купіль була на ставку в парку, що знаходився за палацом з північної сторони.

Прямо від сходів паркового фасаду з класичним чотирьохколонним портиком починався прекрасний лужок з легким нахилом

до ставка, де виднілася біломармурова група „Нептун з nereїдами”.

Східний флігель палацу призначався, головним чином, для господарських потреб: кухня, склади. На 1-му поверсі – 4 відділення 17 кімнат. На 2-му поверсі 3 відділення, розміщувалися 26 кімнат.

Будови, що примикають до східного флігеля, склалися з: східної галереї, житлових споруд палацової прислуги і різних складів. Від його воріт, в правій частині знаходився манеж для виїздки коней, в лівій частині – театр – одноповерхова цегляна будівля на кам'яному фундаменті.

Стаєнний флігель стояв в каре, рустований центральний ризаліт якого фіксував в'їзд в просторий двір. Нарядний дах із заломом прикрашали круглі слухові вікна.

Такий же рустований в нижньому ярусі ризаліт з воротами і відповідні стаєнному флігелю розміри мав і флігель, де розміщувались манеж і театр. Юзефіна Потоцька захоплювалася живописом, писала водевілі.

До театру примикала 2-х поверхова кам'яна будівля, так звана „обержа” – гауптвахта – головне караульне приміщення надвірного війська, як в королівській резиденції. Звідси піші і кінні караули, шикуючись і маршируючи під музику, розходилися до тульчинських застав. І сьогодні ще колишній в'їзд з боку Шпикова називається „брамка”.

Флігель, що виходить на вулицю, – цегляний, в два поверхи, з підвалом. Аркадна галерея уздовж першого поверху – неодмінна приналежність торгових рядів. Тут продавалися вироби тульчинської мануфактури: килими, тканини, вироби з шкіри. На другому поверсі розташовувалась казарма: ліворуч – анфілада з шести кімнат для жолнежів, праворуч – офіцерські квартири. Довгий коридор з боку двору веде в сусідній «будинок на вулиці», поставлений на верхньому уступі тераси. Його фасад декорований значно пишніше: перший поверх – рустований, над другим – трикутний фронтон, спарені пілястри. Три великі вікна освітлюють зал. Будинок призначався, ймовірно, для керівника маєтками і його канцелярії. Тепер на цьому місці – постамент з вантажним автомобілем «Урал ЗІС» – пам'ятник водіям.

Далі розміщувалися стайні, кузня, цукровий завод, розташований в саду, будівля трепгаузу і ін.

26 липня 1854 року проведено обміри, складено акт технічного стану панських будівель, переважно 2-х флігелів.

Західний флігель – 2-х поверховий, кам'яний, покритий залізом. У центрі будівлі над входом виступає головний портик з 6-ма колонами доричного ордеру, з прекрасним фронтоном, прикрашеним ліпної роботи гербом родини Потоцьких. Над колонами влаштована галерея (балкон) на 2-му поверсі. По обидві сторони головного портика розташовані симетрично 2 ганки при „особливих” входах у флігель. Над ганками на 4-х колонах є галереї (балкон). Ганки влаштовані на кам'яному тесаному цоколі, з 3-х цільних кам'яних тесаних сходінок. Майданчик вистелений цеглою в ялинку. При вході над дверними отворами є круглий віконний отвір. Від головного входу у флігель, що знаходиться посередині портика, розташовані в обидві сторони обох поверхів по 13 віконних отворів.

Західний флігель прикрашали колони, карнизи, наличники і інші декоративні елементи у формах класичної архітектури, стіни зовні фарбовані світлопалевою фарбою, дах критий залізом.

Зсередини флігель розділений стіною по всій довжині, у зв'язку з чим утворилися 2 розряди кімнат: одні фронтальні, повернуті на головний двір панського будинку, інші задні – в парк, і приляга-

Опис території об'єкта	ючу за ним поштову дорогу. Кімнати всі суміжні. На 1-му поверсі в 7 і 8 кімнаті був альков з 4-ма іонічними колонами. Звідси відкривалася анфілада дверей через всі задні кімнати в інший кінець флігеля. У 13-ій кімнаті стеля підтримувалася 2 колонами і пілястрами іонічного ордеру. У приміщеннях західного флігеля були мармурові каміни. В одних кімнатах поли були цегляні, в інших – дерев'яні і паркетні. З коридору вели двоє дверей, перші – в галерею, другі – на чорний двір. З чорного двору, по дерев'яних сходах, розташований вхід в льох, що знаходиться при галереї. Льох кам'яний, з 2-ма відділеннями, перекриття склепінчасте, підлога цегляна, стіни і склепіння оштукатурені. На 2-й поверх флігеля ведуть сходи з цільних кам'яних тесаних сходинок в 2 марші. На цьому поверсі 3 кімнати з 2-ма іонічними колонами, у 7 і 21 - альков з 4-ма іонічними колонами.
Нааявність інвентарних марок та інших ідентифікаційних знаків	Східний флігель, розташований з лівого боку панського будинку, ідентичний західному флігелю. У центрі флігеля з обох боків виступають портики з 6-ма колонами доричного ордеру з фронтоном, прикрашеним ліпним гербом Потоцьких. Між колонами обох портиків влаштований проїзд, під склепінням, на головний двір панського будинку. Над проїздом влаштовані 2 галереї (балкони) з брущатими різьбленими поручнями, забарвленими „диною” фарбою. По обох сторонах портика, повернутого на головний двір панського будинку, розташовані симетрично 2 ганки з входами у флігель. Справа ганок влаштований на кам'яному тесаному цоколі, складався з п'яти цільних кам'яних сходинок і майданчика вистеленого цеглиною. Для зручного огляду 2 поверху східного флігеля є вхід в проїзд, влаштований в центрі будівлі. Від проїзду в обидві сторони розташовані по 13 віконних отворів. Східний флігель прикрашений тими ж елементами, що і західний, стіни фарбовані світлопалевою фарбою, дах покритий гонтом. У цьому флігелі, відведеному під приміщення військово-тимчасового госпіталю, праву половину 1-го поверху займала кухня з прилеглими до неї службами. У лівій половині всі приміщення до головного проїзду залишені у віданні економії, де зберігалися архів і речі власника, знесені туди із звільнених під госпіталь будівель. На 2-й поверх вели, дерев'яні сходи в 4 марші.
12. Інформація щодо цінності об'єкта	Загальна площа – 5585 м²: центральний корпус: 1531 м²; східний корпус: 2290 м²; західний корпус: 1764 м²; Будівельні об'єми: центральний корпус: дах – 3020 м³, наземна частина – 15310 м³, підвали – 6875 м³, загальний 25205 м³; східний флігель: дах – 2250 м³, наземна частина – 13122 м³, підвали – 5770 м³, загальний 21142 м³; західний флігель: дах – 2670 м³, наземна частина – 19055 м³, підвали – 6875 м³, загальний 28600 м³; східна галерея: дах – 6500 м³, наземна частина – 2200 м³, загальний 2850 м³; західна галерея: дах – 6500 м³, наземна частина – 2200 м³, загальний 2850 м³; Загальний об'єм палацу – 80647 м³.
Перебудови, втрати й історичні наслідки наслідків	До нашого часу збереглися палац з двома флігелями, галереєю та турецькою лазнею. Частково збереглася прибудова до східного флігеля. До складу палацу ще входили: театр (нині збереглися лише фундаменти із залишками стін пізніших надбудов), стайні.
Нааявність творів мистецтва та	Тимпани фронтонів західного корпусу з боку головного корпусу та східного, з обох боків заповнені горельєфною ампірною геральдич-

їх опис	ною композицією з атрибутами зброї.
Опис території об'єкта	Велика частина споруд збереглася. У центрі – двоповерхові палац і два флігелі, сполучені з головною будівлею дугоподібними в один поверх галереями. Парадний курдонер між ними (120 x 80 м) з великим круглим газоном посередині відкритий на південь – у бік містечка. Раніше пряма алея перетворилася на вулицю. На місці стаєнь, театру і житлових будинків тепер розташована районна бібліотека, автомобільний ринок, склади, і залишки будівель ХХ ст.
Загальна оцінка технічного стану об'єкта, дата, № акта технічного стану	Центральний корпус – загальний стан задовільний. Західний флігель – загальний стан незадовільний, в аварійному стані. Східний корпус – загальний стан задовільний. 13.01.2006 р.
Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання	Водогін, побутова і зливна каналізація, кабельна мережа, освітлення
Дата і № довідки про майнову цінність об'єкта, найменування організації, яка провела оцінку, вартість в гривнях	

12. Перелік складових (для комплексу (ансамблю, визначного місця):

Центральний корпус, східний флігель, західний флігель, східна і західна галереї-оранжереї, турецька лазня, погріб, залишки фундаментів театру і житлового флігелю.

13. Територія об'єкта:

Площа	10 га
Опис меж території об'єкта	Комплекс має підпрямокутну форму, витягнутий по довгій вісі північний захід - південний схід. Північно-східна сторона, довжиною 400 м, межує з болотистою долиною р. Сільниця; південно-східна сторона, довжиною 300 м, проходить вздовж вул. Перемоги; південно-західна сторона, довжиною 400 м, проходить вздовж вул. Незалежності; північно-західна сторона, довжиною 300 м, проходить вздовж вул. Незалежності.

14. Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта:

Якості об'єкта, завдяки яким він набуває культурної цінності як пам'ятка	Є важливим об'єктом в історії розповсюдження палладіанського типу класичних палаців. Відіграє важливу роль в історії України, як місцеперебування багатьох відомих історичних постатей.
--	---

15. Зони охорони пам'ятки:

Організація-розробник науково-проектної документації	Технічне бюро при головному архітекторі Вінницької області.
Дата розроблення науково-проектної документації	1982 р.

Дата і номер документа про затвердження науково-проектної документації	Рішення Виконкому Вінницької обласної Ради народних депутатів від 16.09.1982 р. № 483
Короткий опис меж зон охорони із зазначенням площі кожної зони	Охоронна зона палацу проходить на відстані 100 м від стін з північно-східної, північно-західної та південно-західної сторін та 50 м з південно-східної сторони між західним флігелем і будівлею районної бібліотеки – площа 5,2 га. Зона регулювання забудови проходить: північно-східна сторона, довжиною 400 м, межує з болотистою долиною р. Сільниця; південно-східна, довжиною 300 м, сторона вдовж вул. Перемоги; південно-західна сторона, довжиною 400 м, вздовж вул. Незалежності; північно-західна сторона, довжиною 300 м, вздовж вул. Незалежності – площа 10 га.

16. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт:

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Проект реставрації з пристосуванням під навчальний заклад	1974-1978р.	Л. Борисова („УкрНДІпроект-реставрація” м. Київ)	Архів „УкрНДІпроект-реставрація м. Київ”
Проект консервації західного корпусу	2004 р.	Л. Борисова („УкрНДІпроект-реставрація” м. Київ)	Тульчинське училище культури
Проект консерваційного накриття західного корпусу та протиаварійних робіт на порталі східного корпусу	2005 р.	В. Рогозов (НДІ „Укрзахідпроектреставрація” м. Львів)	Тульчинське училище культури

17. Дослідницькі й реставраційні роботи на об'єкті:

Найменування робіт	Рік проведення	Замовник	Виконавець	Підрядна організація
Реставрація	1975-1979	Тульчинський відділ культури	Кам'янець-Подільська міжобласна спеціальна науково-реставраційна виробнича майстерня	
Консервація	2004	Тульчинське училище культури	Спеціальне науково-реставраційне проектно-будівельно-виробниче товариство закритого типу „Кам'янець-Подільськ-реставрація”	

Консервація та ліквідація аварійного стану	2005	Тульчинське училище культури	Спеціальне науково-реставраційне проектно-будівельно-виробниче товариство закритого типу „Кам’янець-Подільськ-реставрація”	

18. Основні джерела відомостей про об’єкт:

Археологічні матеріали	
Іконографічні матеріали	1. Тульчин. Альбом фотографій II половини XIX ст., (на фр. мові) Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. Відділ естампів та репродукцій. 2. Два літографічних малюнка Н. Орди. Фонди Національного музею в Кракові, Польща. 3. Акварель Д. Ріхтера. Фонди Національного музею в Варшаві, Польща.
Архівні матеріали	1. Атлас чертежей господского дома и принадлежащих к оному строению графини Марии Болеславовны Строгановой в Тульчине в 1871-1872 гг. – Российская Национальная Библиотека (г. Санкт-Петербург), Отдел рукописей. 2. Державний архів Вінницької області (далі ДАВО). – Ф. 879. – Оп. 1. – Спр. 1; 3. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі ЦДІАУК). – Ф. 49. – Оп. 1. – Спр. 10; 4. ЦДІАУК. – Ф. 258. – Оп. 1. – Спр. 148; 5. ЦДІАУК. – Ф. 442. – Оп. 814. – Спр. 506; 6. ЦДІАУК. – Ф. 487. – Оп. 12. – Спр. 498; 7. ЦДІАУК. – Ф. 493. – Оп. 1. – Спр. 92; 8. ЦДІАУК. – Ф. 493. – Оп. 7. – Спр. 22; 9. ЦДІАУК. – Ф. 493. – Оп. 84. – Спр. 28; 10. ЦДІАУК. – Ф. 503. – Оп. 1. – Спр. 62; 11. ЦДІАУК. – Ф. 503. – Оп. 2. – Спр. 21; 12. ЦДІАУК. – Ф. 503. – Оп. 2. – Спр. 66; 13. ЦДІАУК. – Ф. 503. – Оп. 2. – Спр. 67; 14. ЦДІАУК. – Ф. 503. – Оп. 2. – Спр. 71; 15. ЦДІАУК. – Ф. 515. – Оп. 32. – Спр. 2798; 16. ЦДІАУК. – Ф. 707. – Оп. 87. – Спр. 173;
Бібліографічні матеріали	1. Подолия. Историческое описание. – Спб., 1891. – С. 238. 2. Всеобщая история архитектуры. Под ред. П.П.Михайлова – М., 1963. – Т. II. – С. 318. 3. Гульдман В.К. Памятники старины в Подолии. – Каменец-Подольск, 1901. – С. 312. 4. Гісцова Я., Шовковий Д. Тульчинська лінія Потоцьких // Історія України. – 1997. – № 18. 5. Ігнаткін І. Палаци і парки України. – К., 1966. – С. 7. 6. Історія міст і сіл Української РСР. В 26 т. Вінницька об-

ласть. – К., 1972. – С. 630.

7. *Історія українського мистецтва*. В 6 т. — К., 1969. – Т. IV. – Кн. I. – С. 50.

8. *Кожушко Л.* Давній Тульчин // Пам'ятки України. – 1970. – № 4. – С. 44-45.

9. *Копержинський К. О.* Театральне та музичне життя на Поділлі наприкінці XVIII та вперші три десятиліття XIX ст. – К., 1926.

10. [Крашевський Ю.] Рассказы о польской старине : записки 18 в. Яна Дуклана Охотского с рукописей, после него оставшихся, переписанные и изданные И.Крашевским. - Спб., 1874. – Т. I. – 336 с., Т. II. – 319 с.

11. *Кривошея І.І.* Потоцькі герба Пілява: тульчинська лінія. – К., 2000. – 16 с.

12. [Лобатинський С.М.] Л-ский С. Историко-статистическое описание м. Тульчина Брацлавского уезда // Подольские епархиальные ведомости. – 1873. – № 19 (неофиц часть). – С. 636 – 645.

13. *Лобко О.А.* Історія родинних архівів графів Потоцьких, Строганових, князів Щербатових на Поділлі // Магістеріум. – Вип. 7. 2001. – С. 70-73. – (Іст. студії).

14. *Малаков Д.В.* По Брацлавщине: от Винницы до Тульчина. – М., 1980. – С.137-166.

15. *Михалевич І.О.* О прошлом Подолии. – Каменец-Подольск, 1895.

16. *Підласко Г.В.* Тульчин. Путівник. – Одесса, 1976. – 48 с.

17. *Ролле Й.Й.* Записки Хрщоншевского 1770 - 1820 гг. // Русский архив. – 1874. – Т. I. – С. 898.

18. *Ролле Й.Й.* Судьба красавицы: София Глявоне-Витте-Потоцкая // Киев. старина. – 1887. – № 1. – С. 99-138.

19. *Святелик В.А.* Історія Тульчина XVI-XVIII ст. Від появи міста до часів Гайдамаччини. – Тульчин, 1998. – 53 с. – (Іст. Тульчина та Тульчинщини. Вип. I)

20. *Святелик В. А.* Тульчин. Путеводитель. – М.,1991.

21. *Семенов П.* Географическо-статистический словарь Российской Империи. – Спб, 1885. – Т. 5. – С. 256.

22. *Сецинский Е.* Исторические местности Подолии и их достопримечательности. Каменец-Подольск, 1911. – С.11

23. *Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета*. Вип. IX. /Под ред. Е. Сецинского. – Каменец-Подольск, 1901. – С.143.

24. *Шамраєва А., Борисова Л.* Палацовий ансамбль у Тульчині // Архітектурна спадщина України, 1996. – Т. 3. – № 2. – С. 138-150.

25. *Шамрай С.* Боротьба тульчинських міщан з графами Потоцькими: 1797-1837 рр. // Наук. зб. за рік 1929 / Іст. секція ВУАН – 1929. – Т. 32. – С. 115-135.

26. *Энциклопедический словарь*. Издатели: Ф.А.Брокгауз, А.Ефрон. – Спб, 1898. – Т. XXIVA. – С.738.

27. *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. T.10. Województwo braclawskie.– 2-e wyd.– Wrocław; Warsz.; Kraków, 1996.– S. 428-485.

28. *Biliński M., Lipinski T.* Starożytna Polska nog względem historycznym, geograficznym i statystycznym odisana. –Warsz., 1845. – Т. 2. – Sw. 2. – S. 1342-1344.

29. *Czartkowski A.* Pan na Tulczynie: wspomnienia o Stan. Szcz. Potockim, jego rodzinie i dworze. – Lwów, 1925.

30. *Jablónowski A.* Źródła dziejowe. – Warsz., 1849. – Т. XXII. – Zieme Ruskie, Ukraina (Kijów-Braclaw).

31. *Jaroszewski T.S.* Materiały do dziejów pałacu Potockich w

	Tulczynie // Rocznik Muzeum narodowego w Warszawie, 1982. – T. 26. – S. 309-333. 32. Jaroszewski T.S. Jeszcze kilka słów o polacie w Tulczynie // Rocznik Muzeum narodowego w Warszawie, 1984. – T. 28. – S. 105-109. 33. Jaroszewski T.S. Pałac w Tulczynie i początki architektury klasycyzmu na Ukrainie // Przegląd wschodni, 1991. – № 1. – T. 1. – S. 83-111. 34. Kraszewski J.I. Wspomnienia Odessy– Wilno, 1845. – T. 1. – S. 71-81. 35. Krzyżanowski S. Tulczyn. – Kraków, 1862. – 27 s. 36. Moraczewski J. Starożytności Polskie.– Poznań, 1852. – T. 2. 37. Ochocki J.D. Pamiętniki Jana Duklana Ochockiego.– Wilno, 1857. – T. 1. – S. 174. 38. Statystyczne, topograficzne, historyczne opisanie gubernii Podolskiej.– Wilno, 1823. – T. 3. – S. 141-151. 39. Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów Sławieńskich.– Warsz., 1892. – T. XII. – S. 611. 40. Starożytności Polski.– Poznań, 1852. – T. II. – S. 618.
--	--

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фото фіксація:

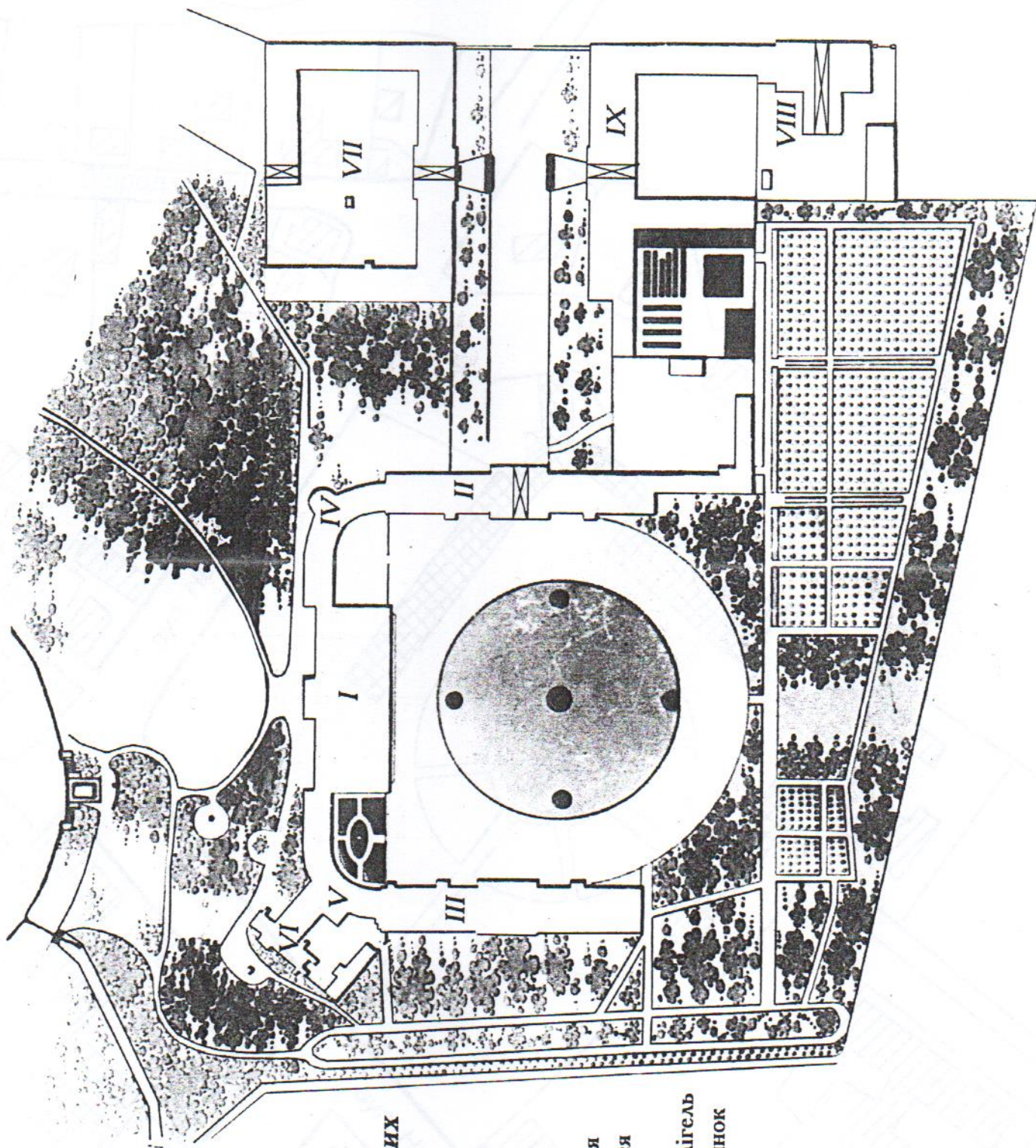
Найменування	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Генеральний план з позначенням зон охорони	1	1982 р.	Цегельнюк
Обміри: Довжина споруди - 64,20 м, ширина - 47,40 м. Висота - 14,60 м.			
Поперхові плани	5	1974 р.	С. Бурацкий
Креслення фасадів (у разі потреби)	7	1975 р.	Л. Борисова
Розрізи	-	-	-
Фотофіксація:	23	2006 р.	М. Потупчик
Фото загального вигляду	8	2006 р.	М. Потупчик
Фото фрагментів	8	2006 р.	М. Потупчик
Фото деталей	2	2006 р.	М. Потупчик
Фото інтер'єру	3	2006 р.	М. Потупчик
Інше	2	2006 р.	М. Потупчик

Паспорт склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Управління культури і туризму Вінницької облдержадміністрації Відділ охорони пам'яток історії та культури	спеціаліст	Потупчик М.В.		1.03.2006 р.

Керівник органу охорони культурної спадщини

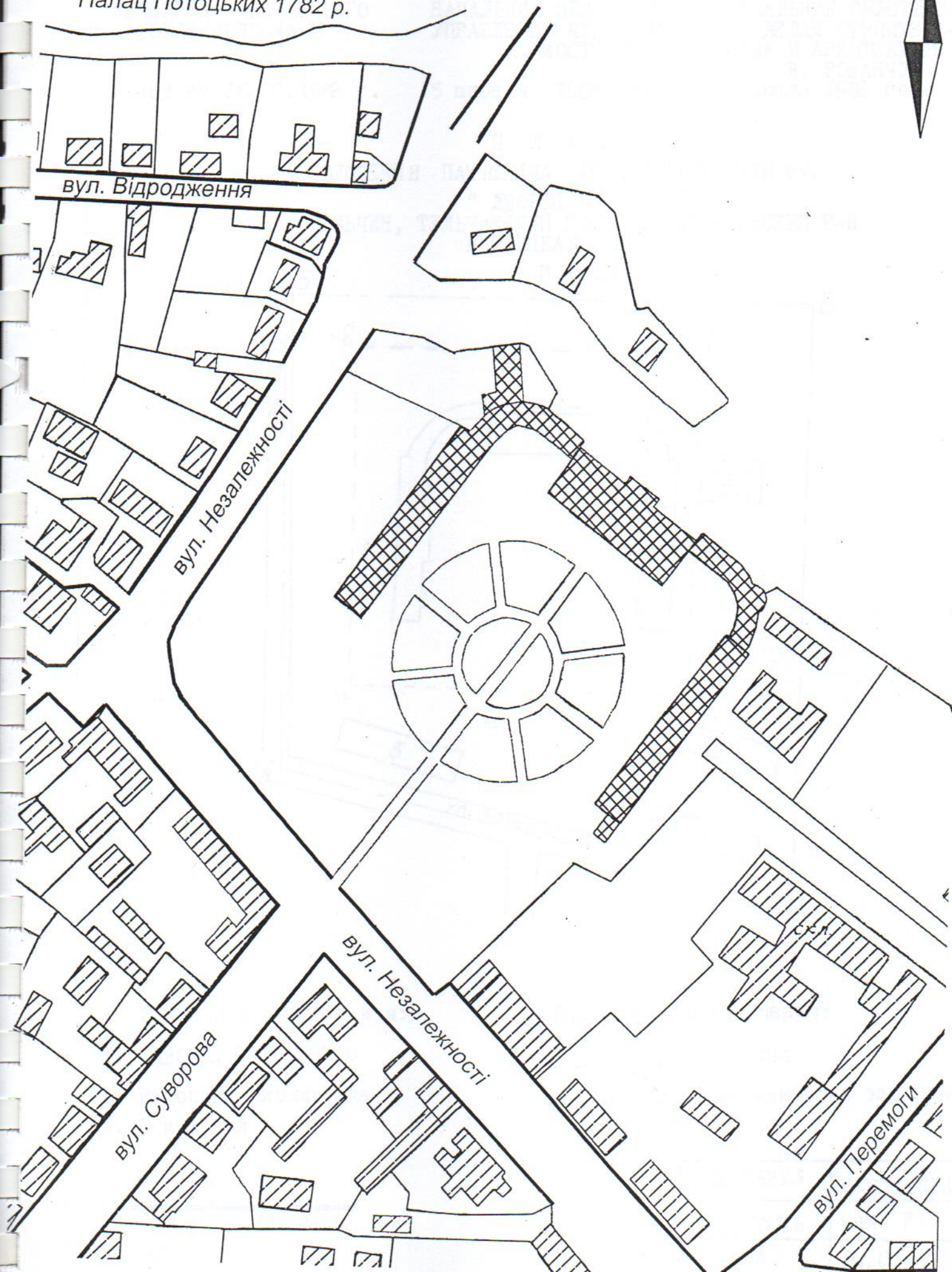
А.І. Левицький
(ініціали, прізвище, підпис, печатка)

План 1875 р.
садиби Потоцьких
м. Тульчин

- I - головний корпус
- II - східний флігель
- III - західний флігель
- IV - східна оранжерея
- V - західна оранжерея
- VI - турецькі бані
- VII - конюшенний флігель
- VIII - житловий будинок
- IX - театр

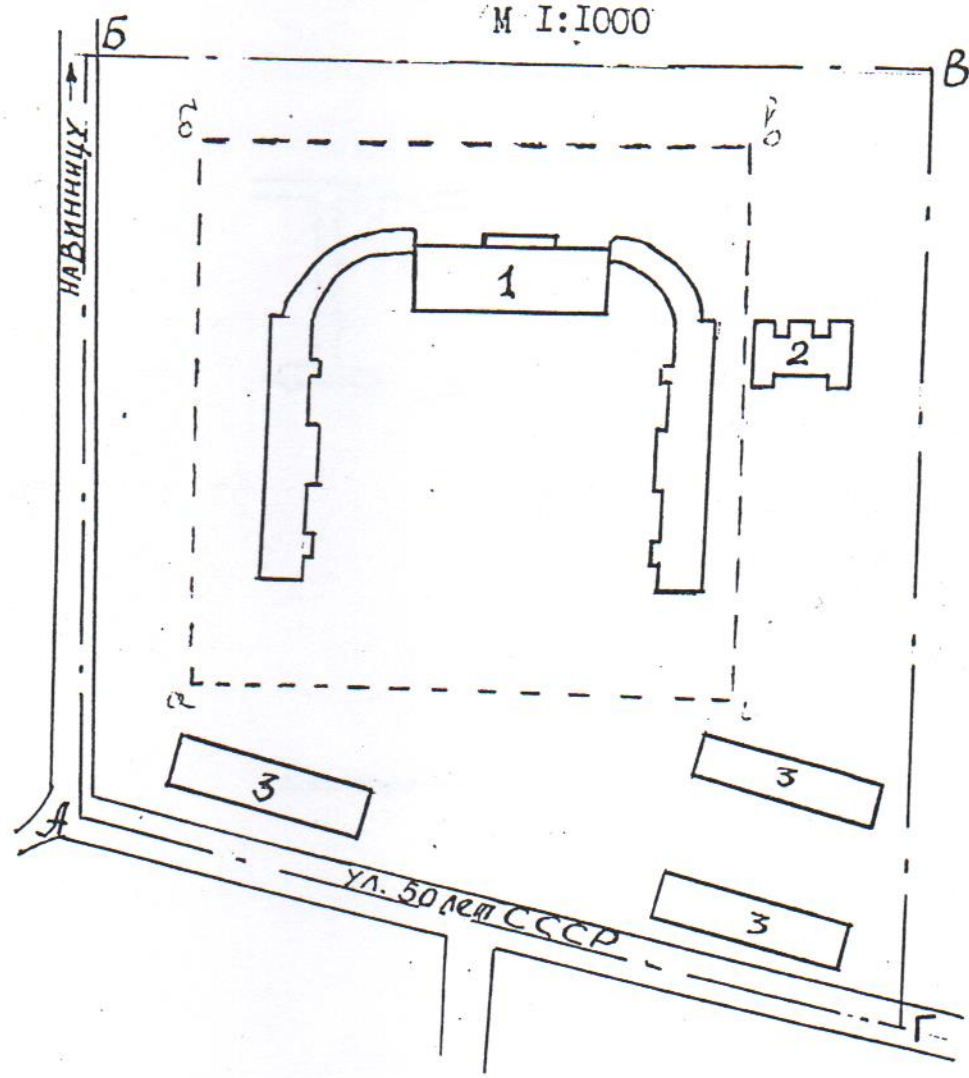
Генеральний план м. Тульчин (фрагмент)
місце розташування Тульчинського
училища культури
Палац Потоцьких 1782 р.

УТВЕРЖДЕНО СОГЛАСОВАНО СОГЛАСОВАНО
РЕШЕНИЕМ ВИННИЦКОГО НАЧАЛЬНИК ОБЛАСТНОГО НАЧАЛЬНИК ОБЛОТДЕЛА
ОБЛИСПОЛКОМА УПРАВЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ ПО ДЕЛАМ СТРОИТЕЛЬ-
И. МОСТОВОЙ СТВА И АРХИТЕКТУРЫ
№ 483 от 16.09.1982 г. 15 апреля 1982 года 15 апреля 1982 года
В. РОМАНЧУК

П Л А Н
РАСПОЛОЖЕНИЯ ПАМЯТНИКА АРХИТЕКТУРЫ ХУШ ст.
" ДВОРЕЦ ПОТОЦКОГО "
Г. ТУЛЬЧИН, ТУЛЬЧИНСКИЙ ГОРСОВЕТ ТУЛЬЧИНСКИЙ Р-Н
ВИННИЦКАЯ ОБЛ.

М 1:1000

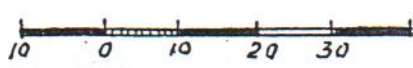

Экспликация:

- 1. ДВОРЕЦ ПОТОЦКОГО
- 2. Районная библиотека
- 3. Склад

Условные обозначения:

- охранный зона
- .-.- зона регулировки застройки

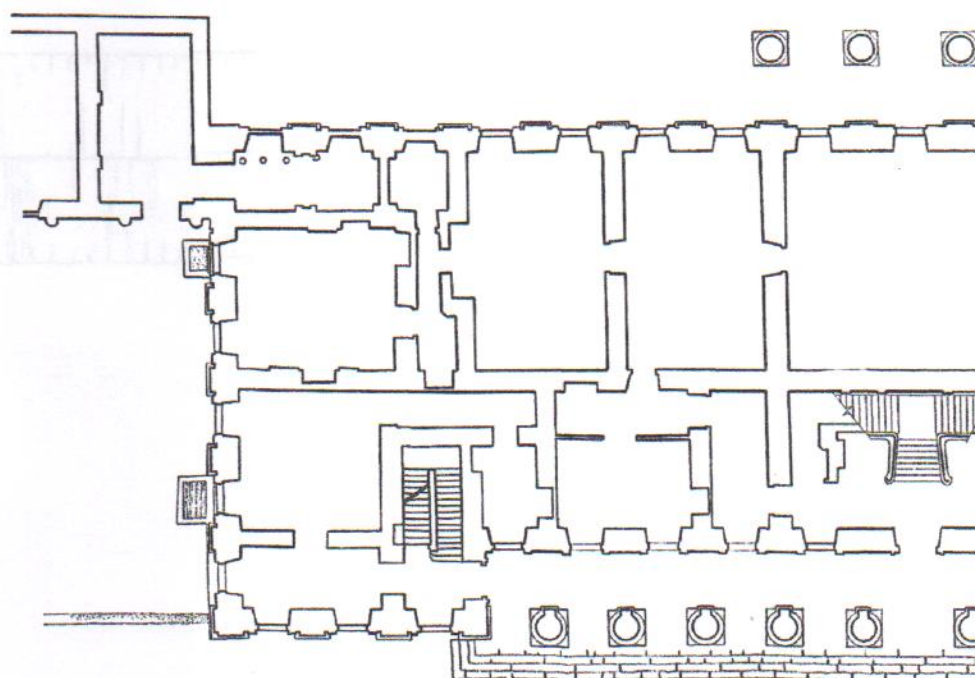
СОСТАВИЛ	ЦЕГЕЛЬНЮК
ДОЛЖНОСТЬ	инж. РТБ
ДАТА	21.01.82

ПАЛАЦ ПОТОЦЬК

м. Тульчин

центральный

I поверх

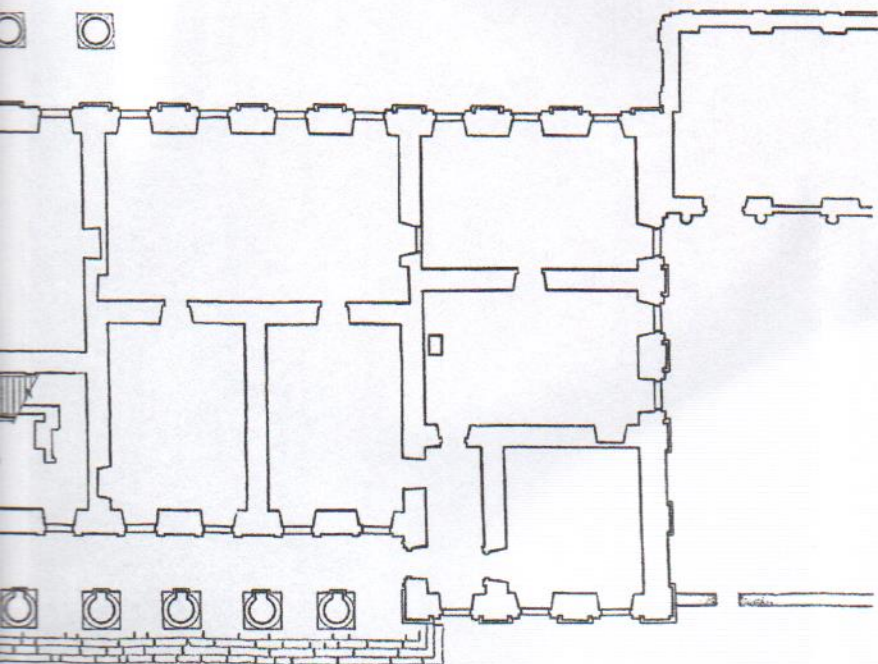

ОБЪЕКТ 1782 р.

ИН

корпус

ОХ

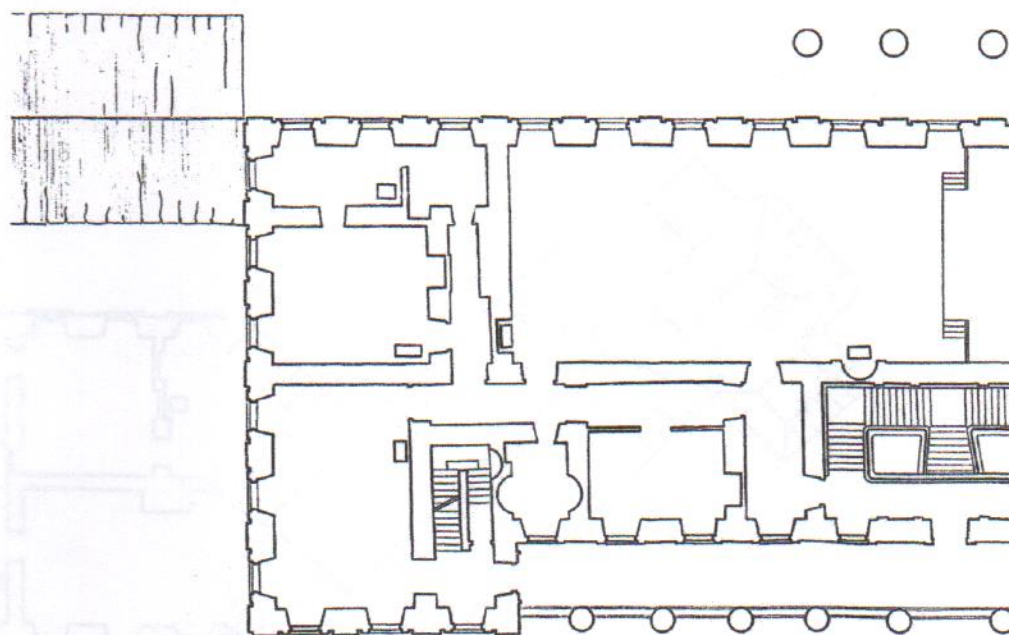
0 1 10 м

ПАЛАЦ ПОТО

м. Ту

центральный

II по

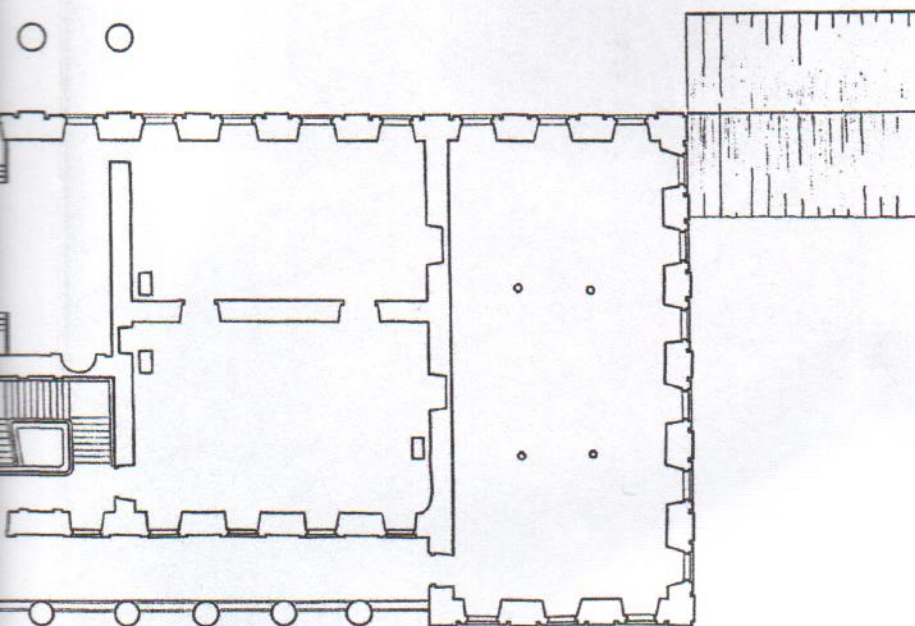

ГОЦЬКИХ 1782 р.

Тульчин

льний корпус

поверх

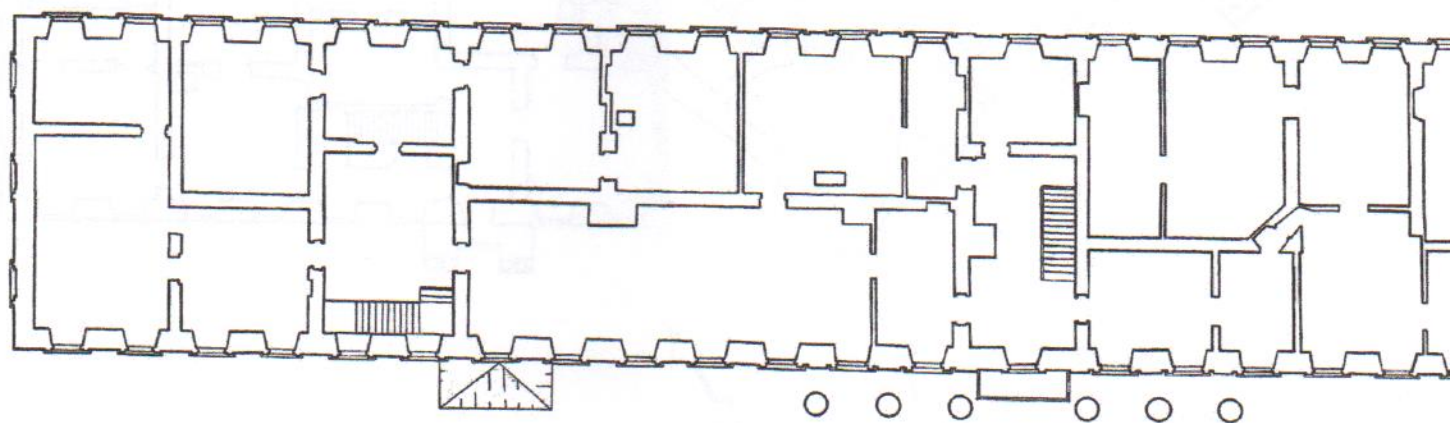
0 1 10 м

ПАЛАЦ ПОТОЦЬКИ

м. Тульчин

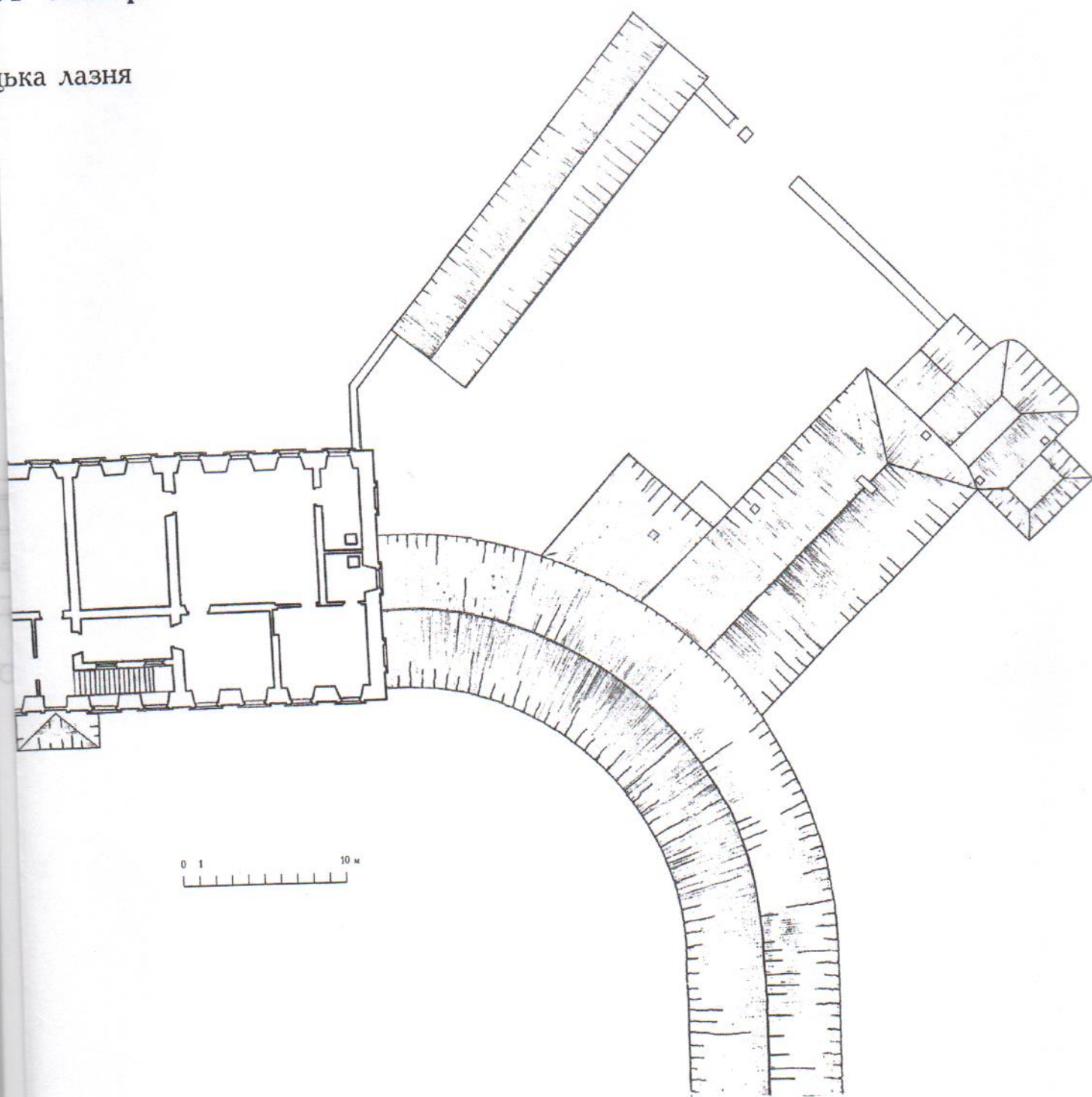
західний флігель і тур

II поверх

X 1782 р.

Ілька лазня

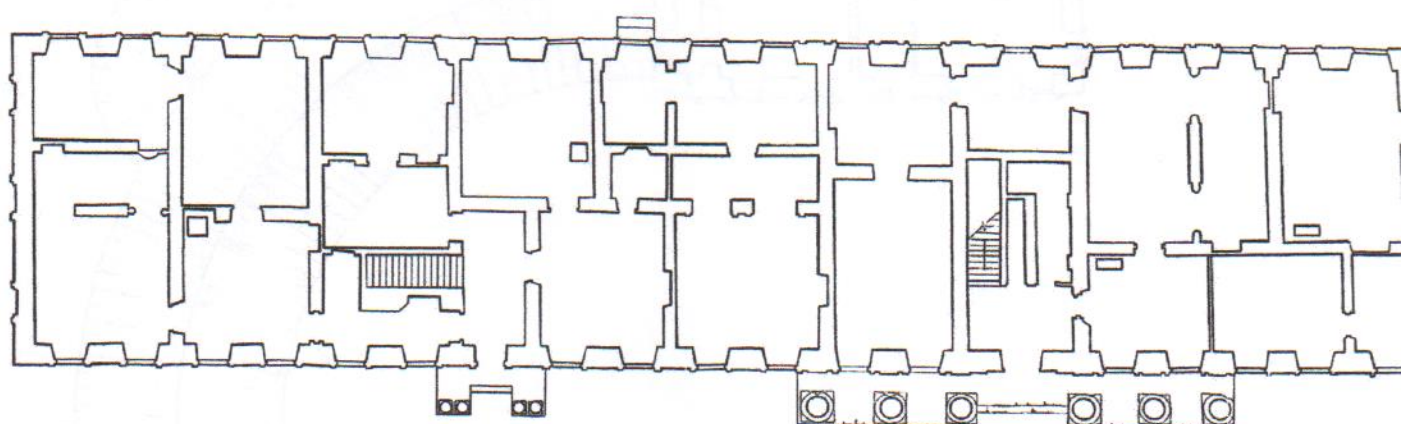

ПАЛАЦ ПОТОЦЬКИ

м. Тульчин

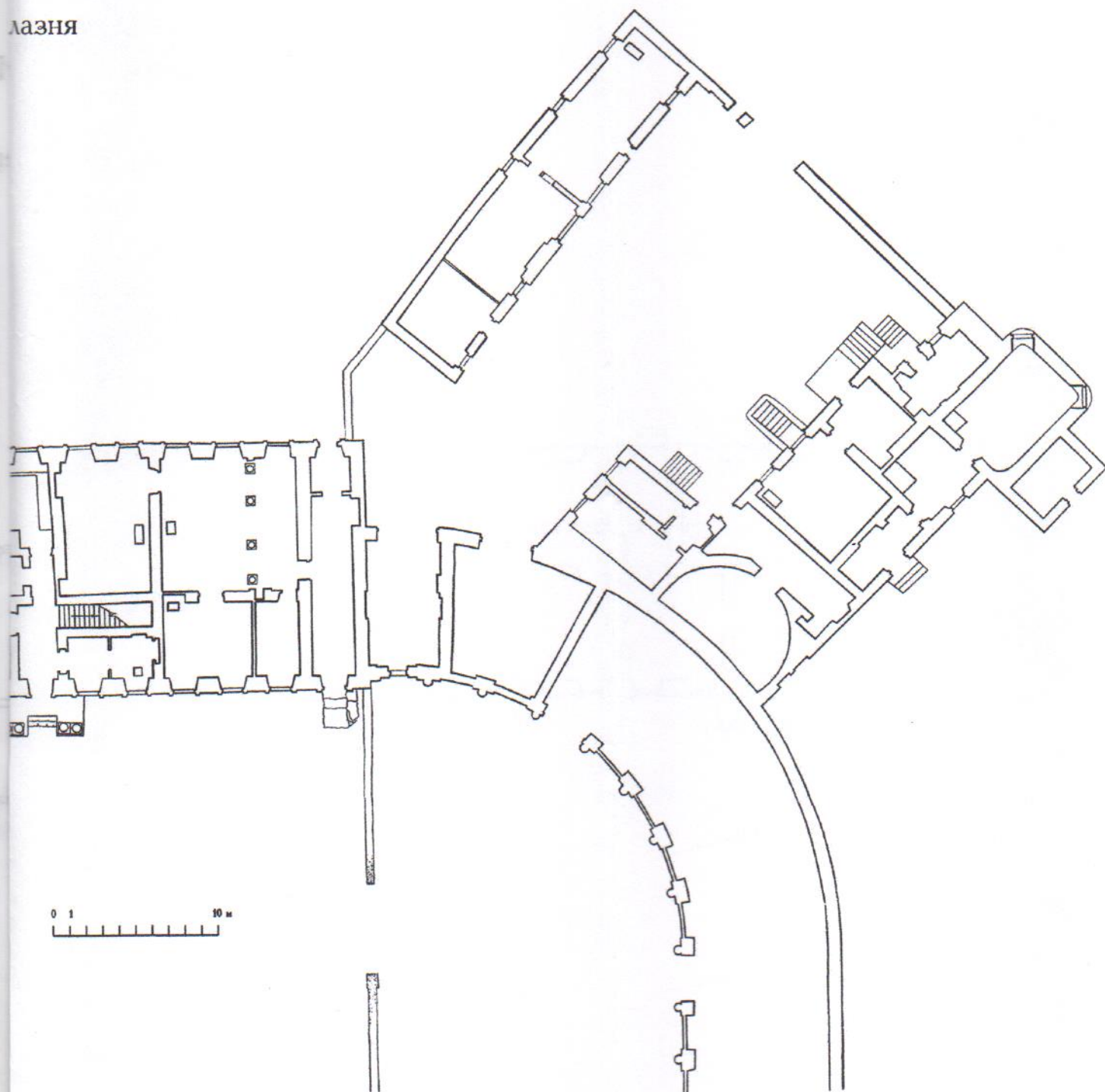
західний флігель і турецький флігель

I поверх

1782 р.

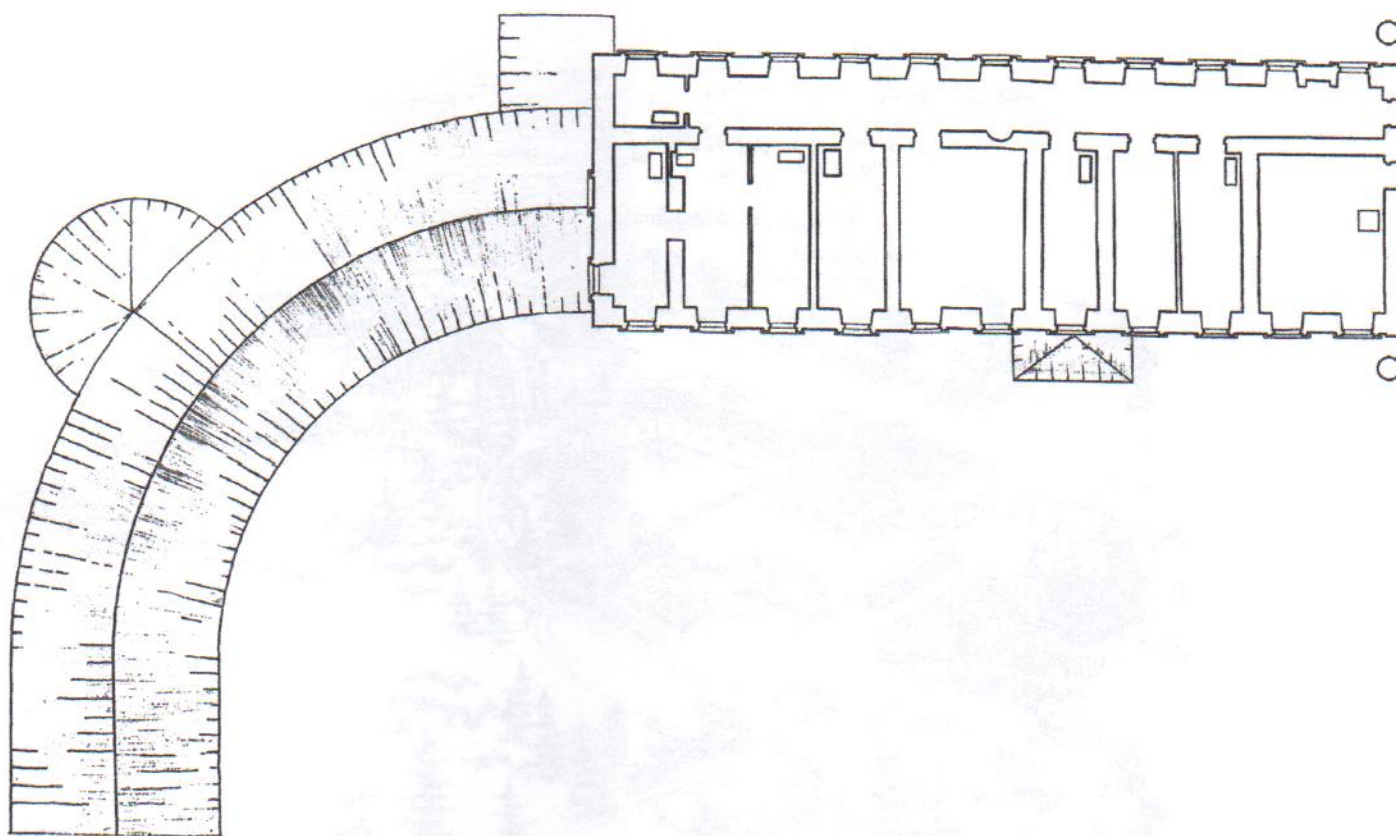
лазня

ПАЛАЦ ПО

М

СХ

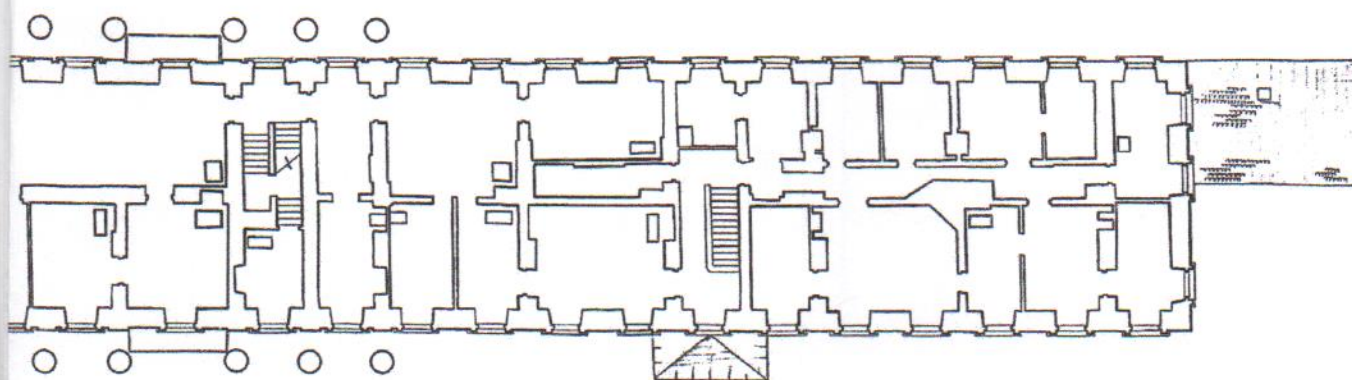

ГОЦЬКИХ 1782 р.

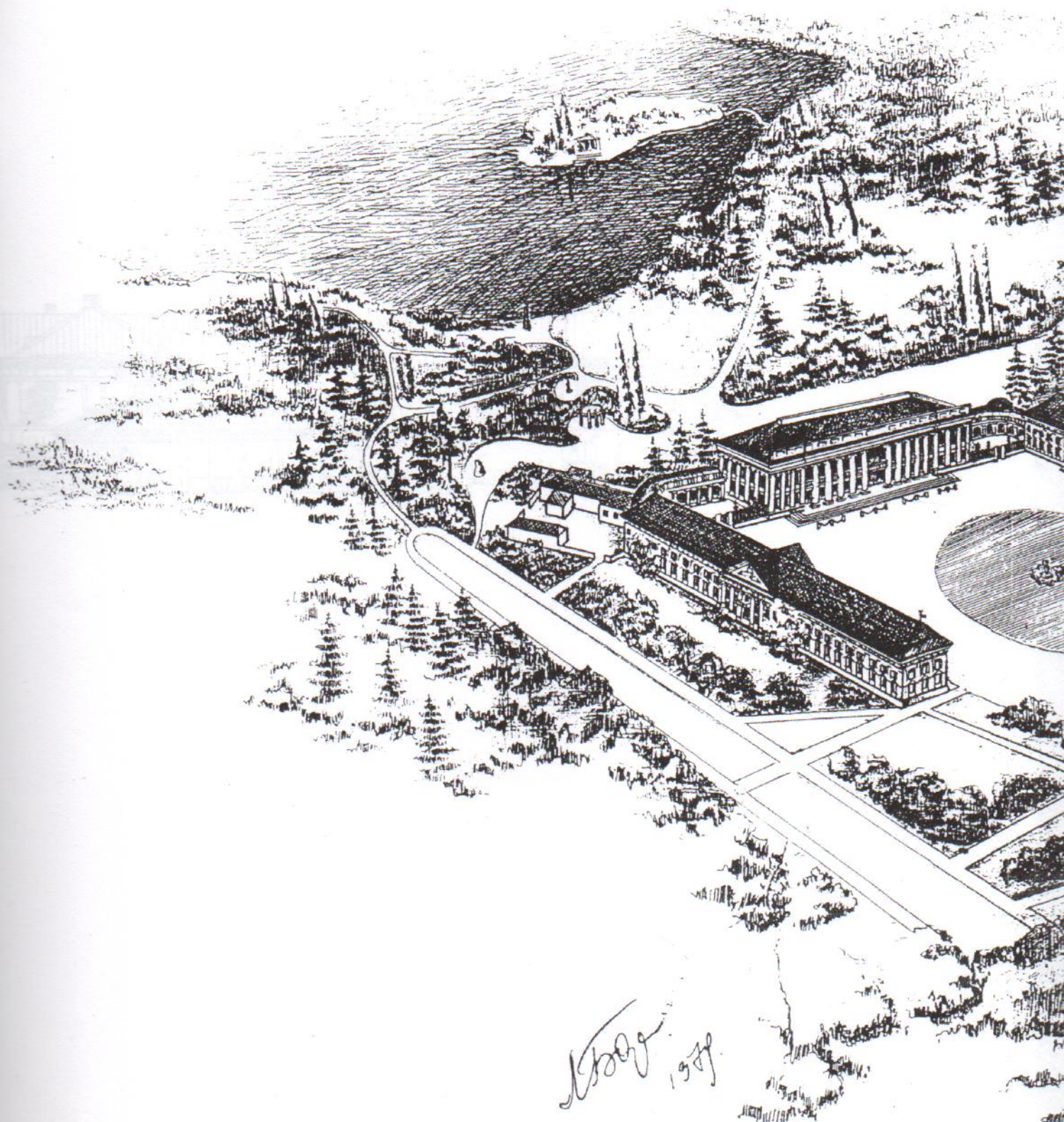
Тульчин

ний флігель

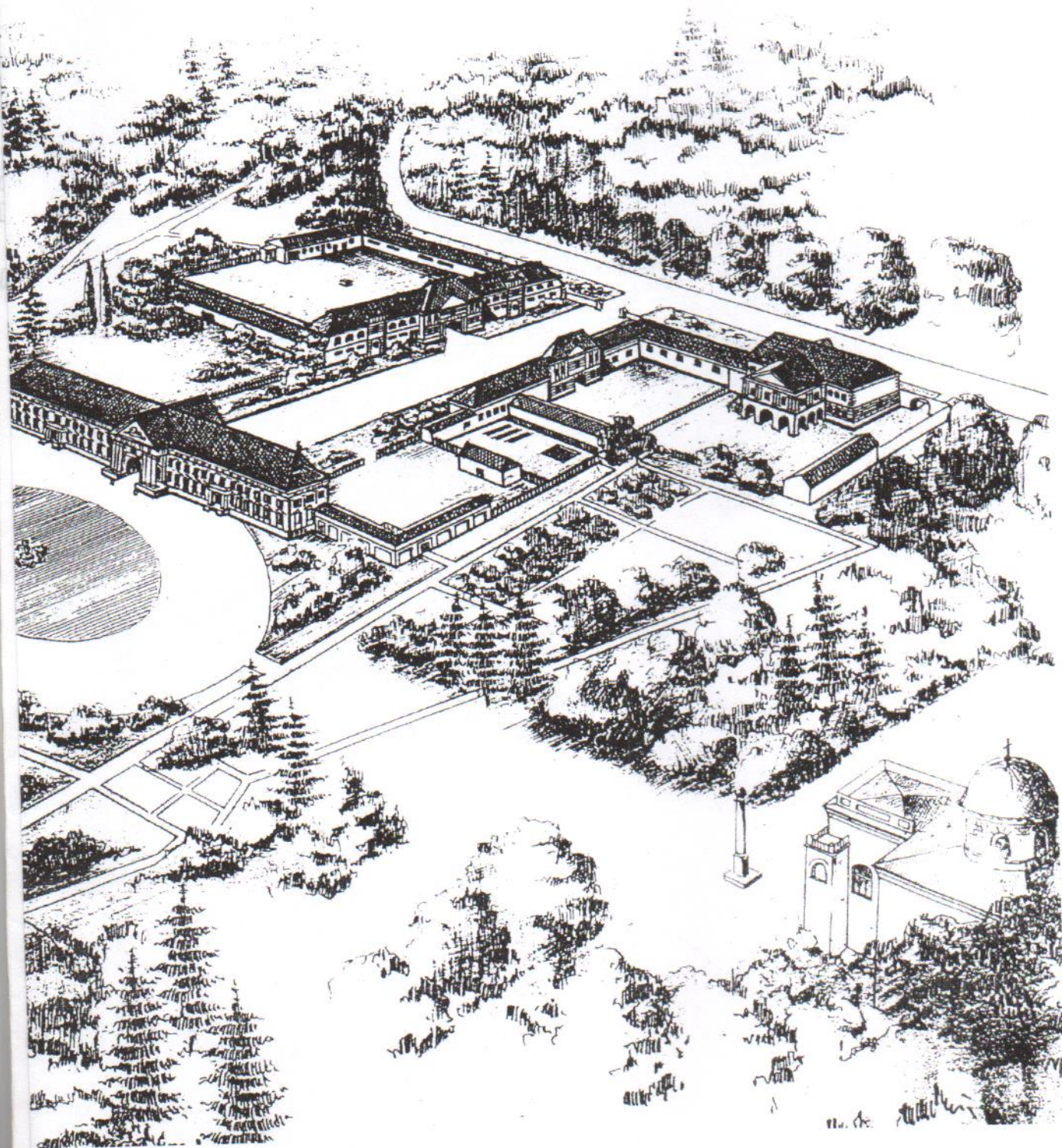
[поверх

0 1 10 м

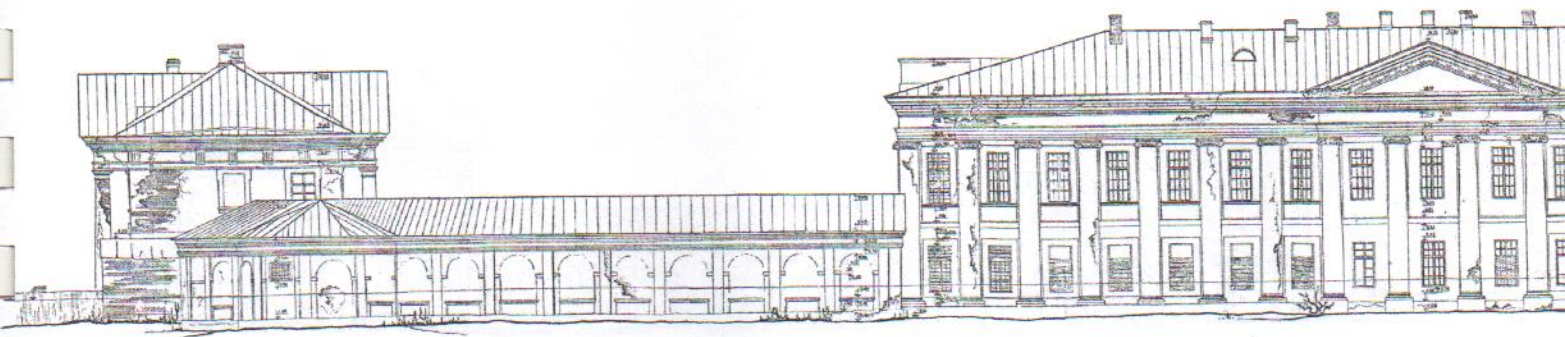

ПАЛАЦ ПОТОЦЬКИХ 1782 р.
м. Тульчин

ПАЛАЦ ПОТОЦЬКИХ
м. Тульчин

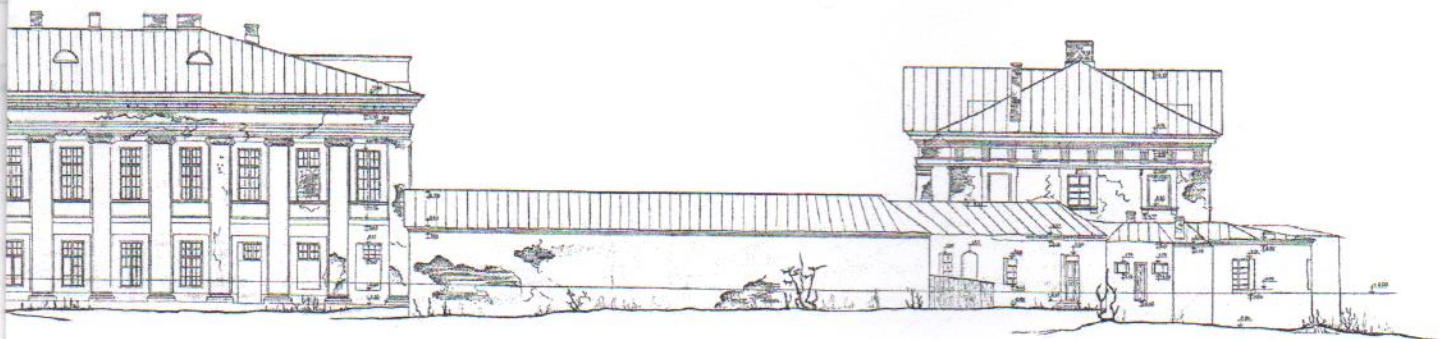
Північний фасад

0 1 10 м

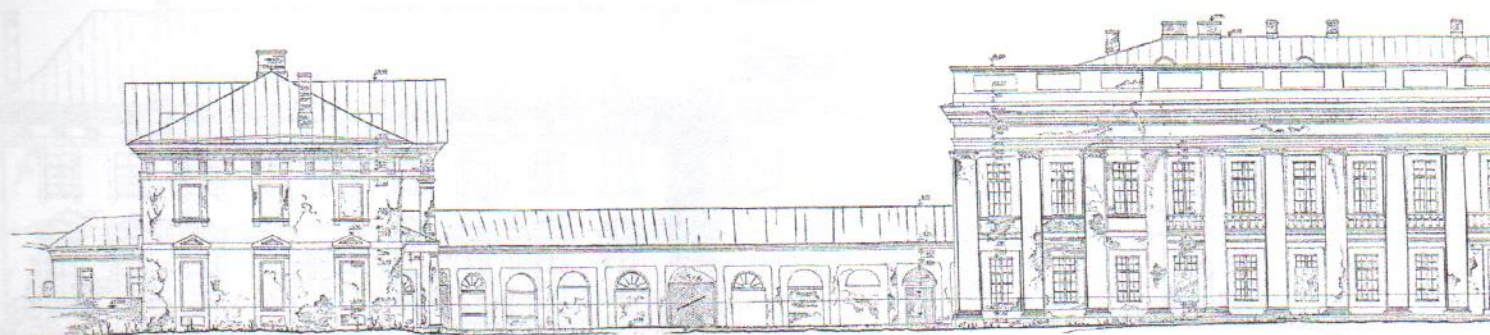
К 1782 р.

Д

ПАЛАЦ ПОТОЦЬКОГО
м. Тульчин

Південний фасад

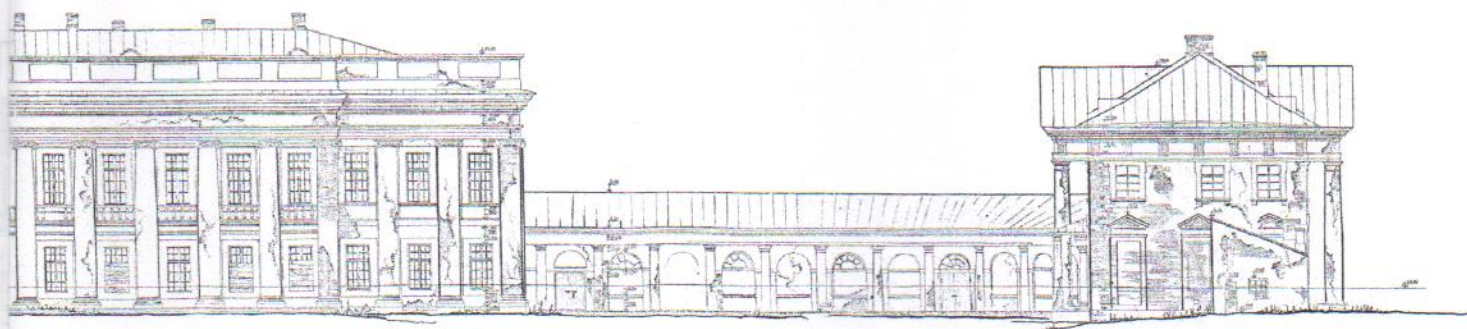

0 1

КИХ 1782 р.

ин

фасад

10 м

ПАЛАЦ ПОТОЦЬКИЙ
м. Тульчин

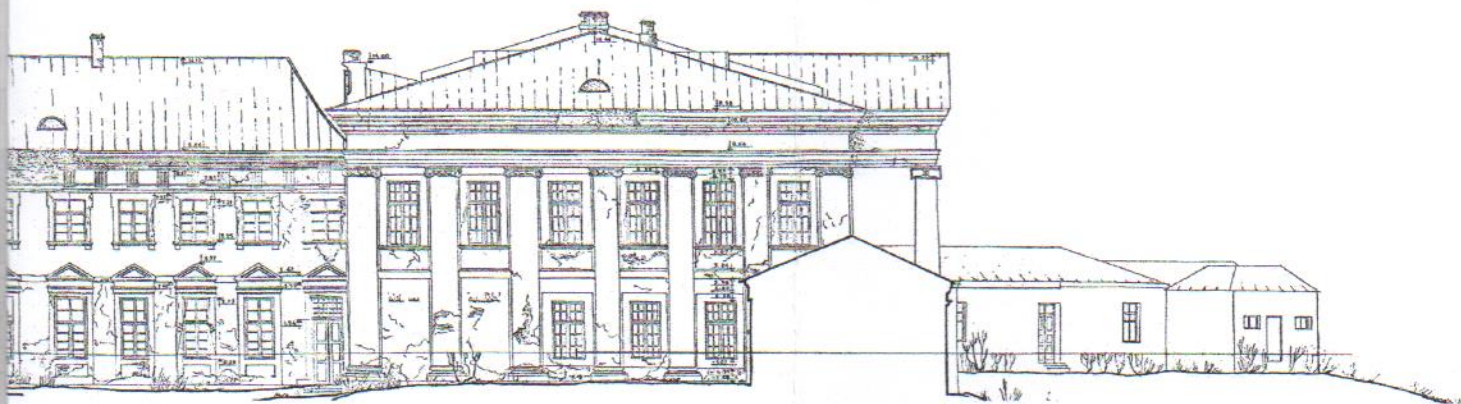
Західний флігель
(східний фасад)

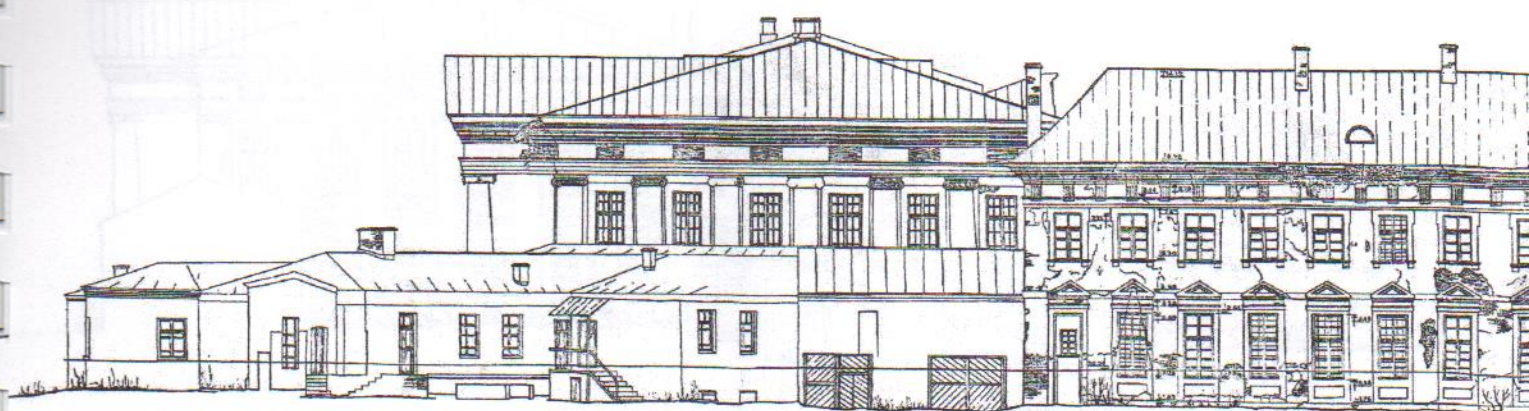
0 1 10

X 1782 p.

ль
1)

ПАЛАЦ

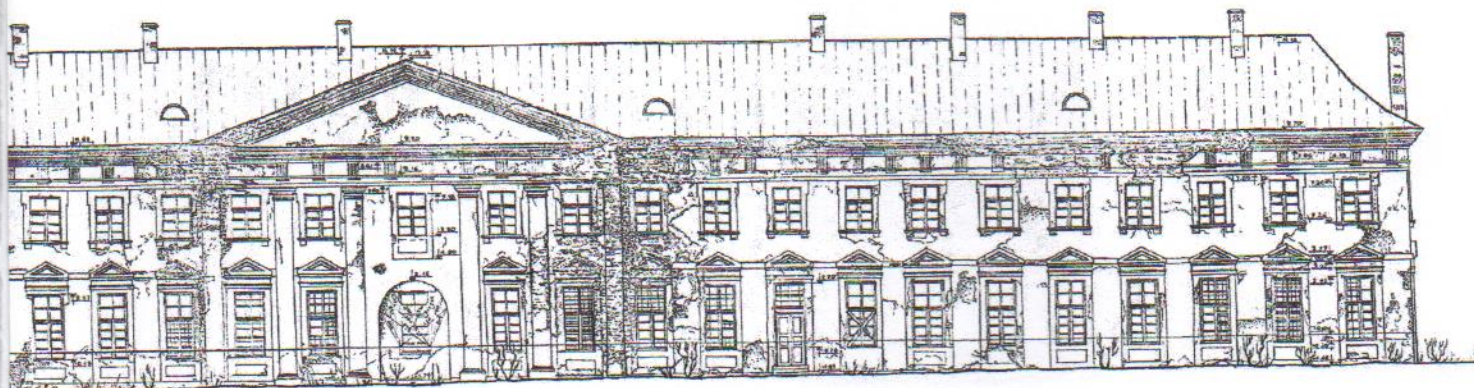

0 1

ОТОЦЬКИХ 1782 р.

м. Тульчин

хідний флігель
(хідний фасад)

ПАЛАЦ ПОТОЦЬКОГО
м. Тула

Східний фасад
(західний вхід)

0 1 10 м

ЬКИХ 1782 р.

чин

лігель

фасад)

ПАЛАЦ ПОТО
м. Ту

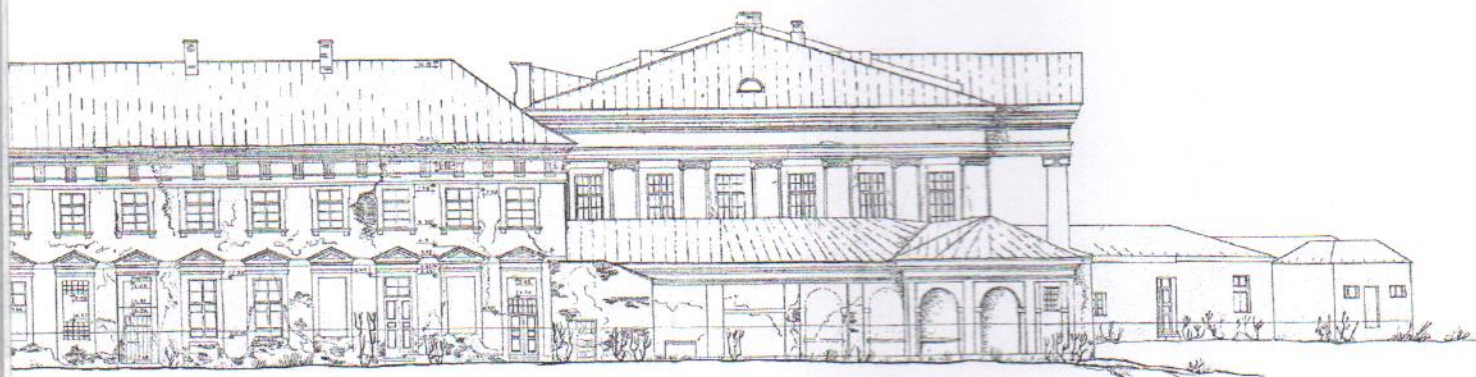
Східний
(східний)

ДЖКИХ 1782 р.

ДЧИН

флігель
фасад)

Палац Потоцьких 1782 р. Центральний корпус. Фото 2006 р.

Палац Потоцьких 1782 р. Вигляд з боку міста. Фото 2006 р.

Палац Потоцьких 1782 р. Центральний корпус. Фото 2006 р.

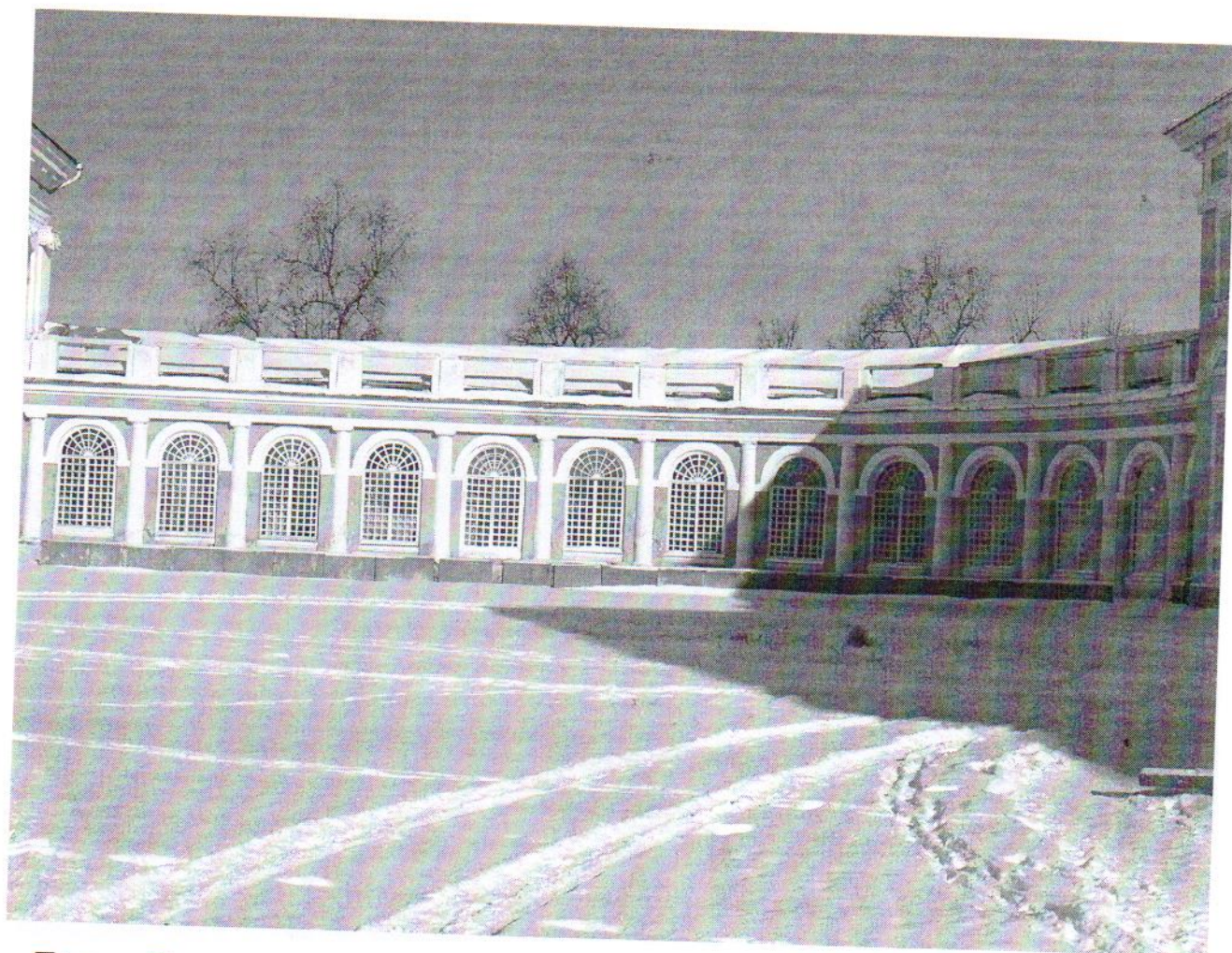
Палац Потоцьких 1782 р. Вигляд з боку міста. Фото 2006 р.

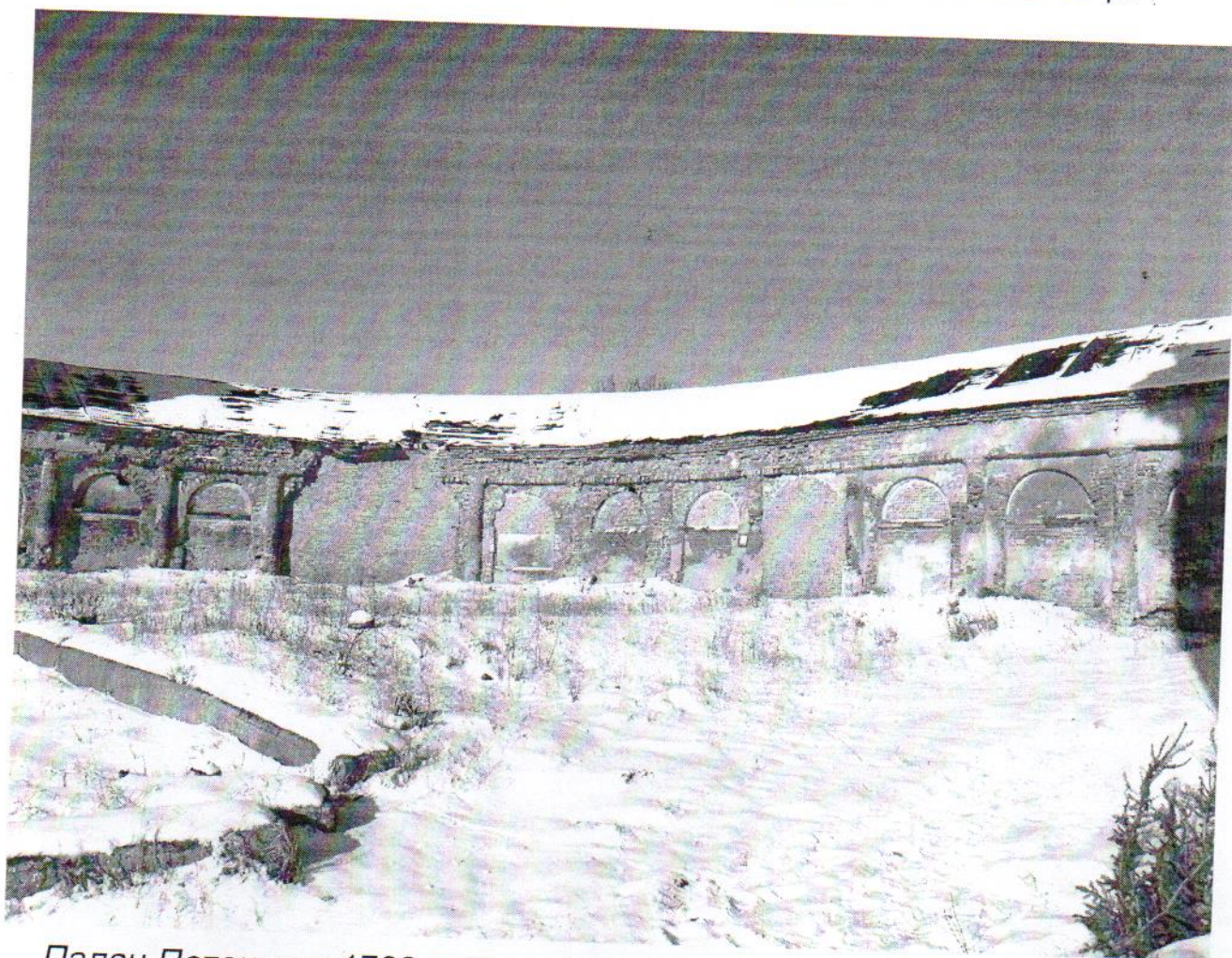
Палац Потоцьких 1782 р. Загальний вигляд. Фото 2006 р.

Палац Потоцьких 1782 р. Погріб. Фото 2006 р.

Палац Потоцьких 1782 р. Галерея східного флігелю. Фото 2006 р.

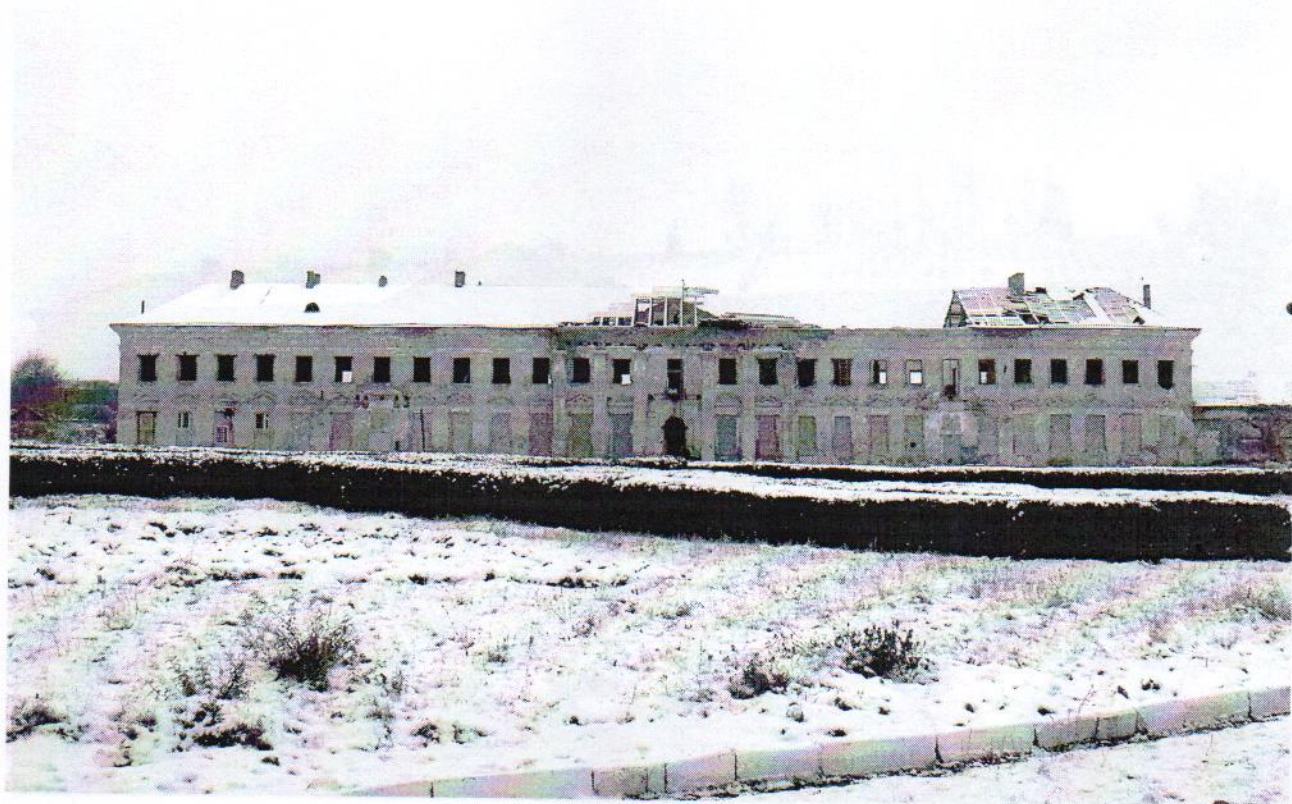
Палац Потоцьких 1782 р. Галерея західного флігелю. Фото 2006 р.

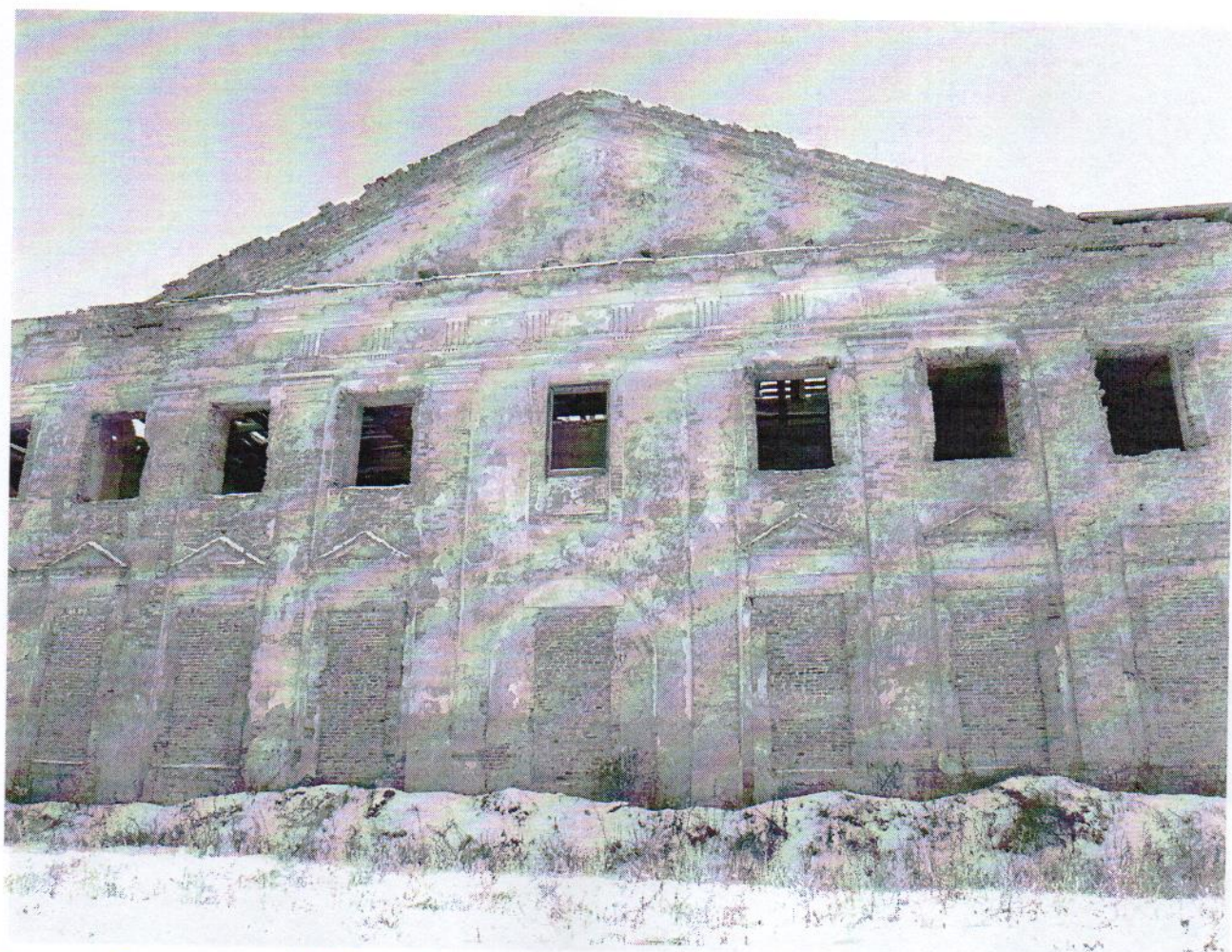
Палац Потоцьких 1782 р. Центральний корпус (північний фасад).
Фото 2006 р.

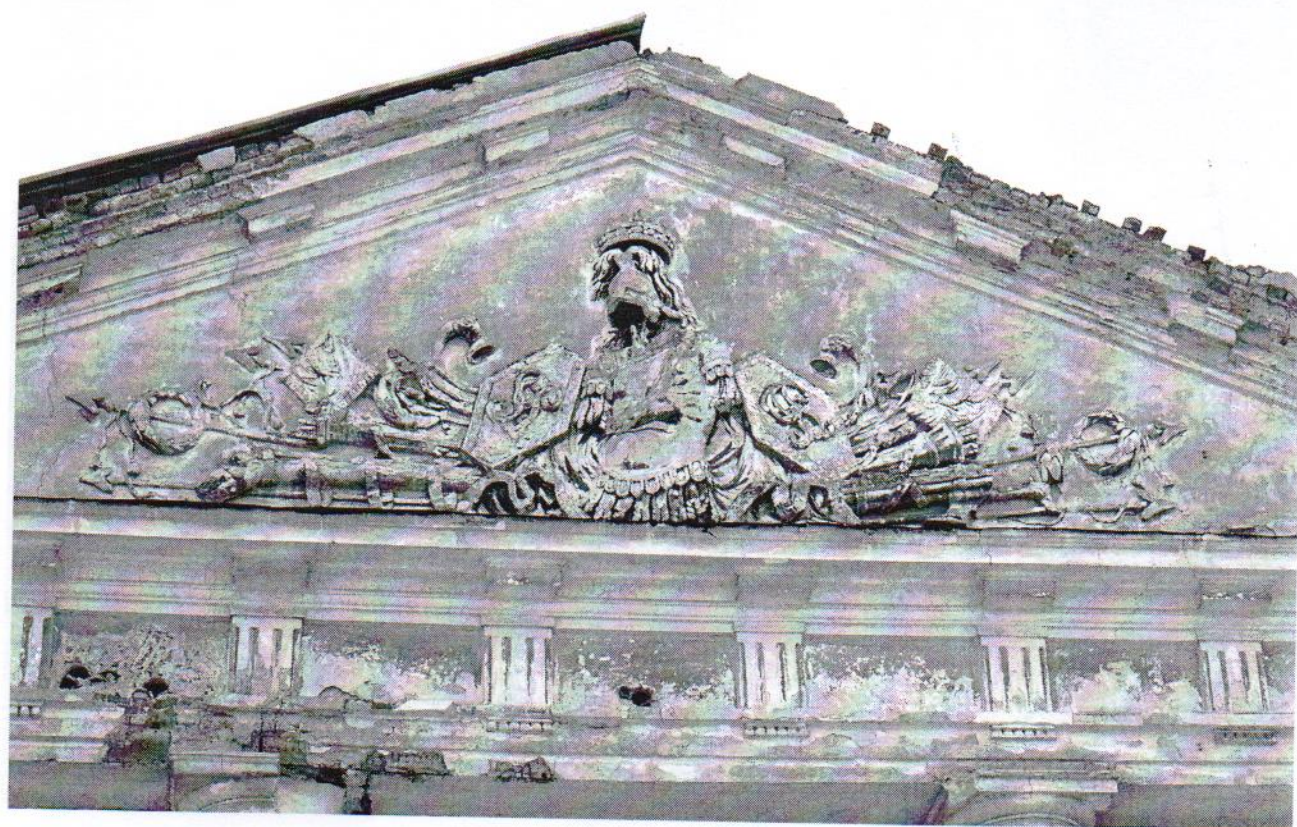
Палац Потоцьких 1782 р. Вид на острів. Фото 2006 р.

Палац Потоцьких 1782 р. Західний флігель (східний фасад). Фото 2006 р.

Палац Потоцьких 1782 р. Західний флігель (західний фасад). Фото 2006 р.

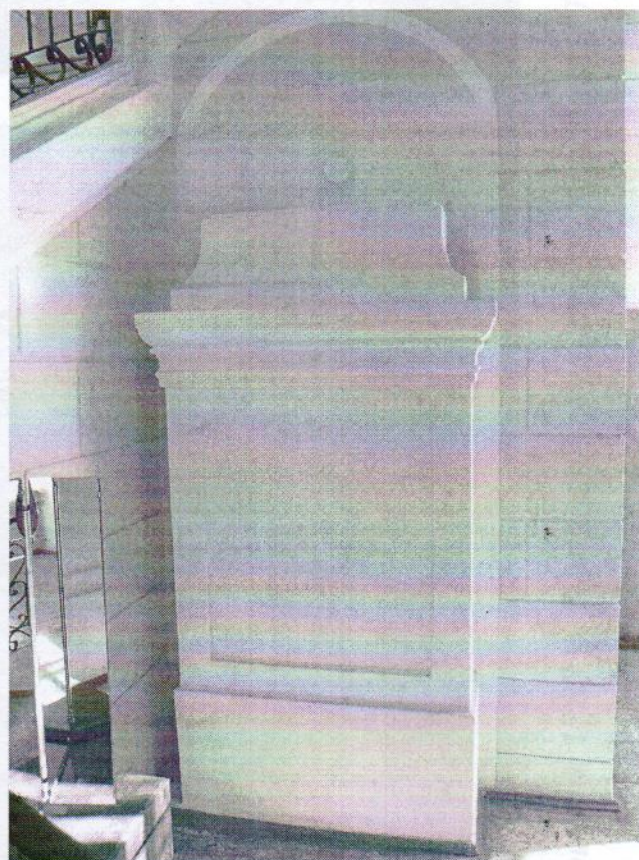
Палац Потоцьких 1782 р. Східний флігель. Горельєфні композиції.
Фото 2006 р.

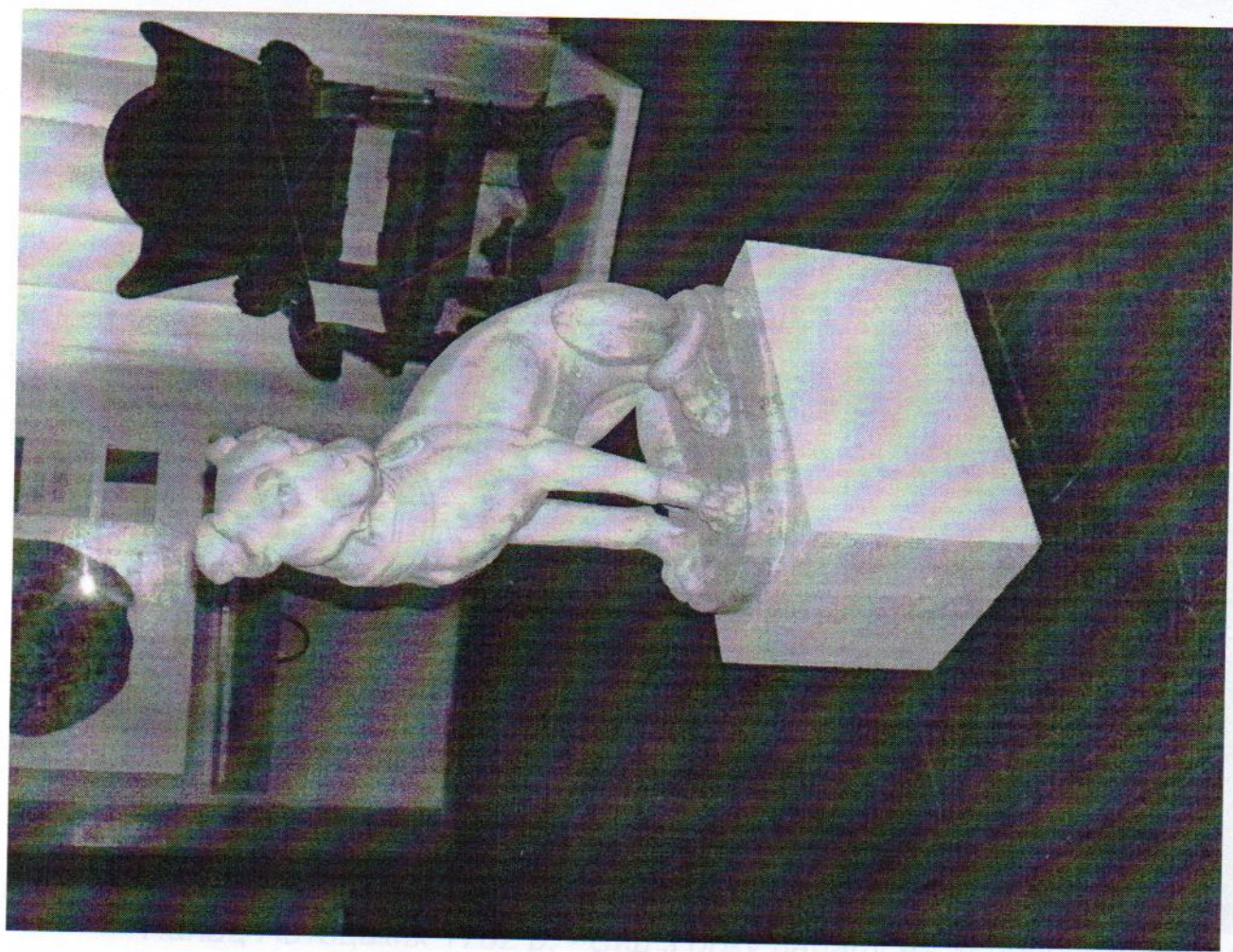
Палац Потоцьких 1782 р. Галереї (північний фасад). Фото 2006 р.

Палац Потоцьких 1782 р. Турецька лазня. Фото 2006 р.

Палац Потоцьких 1782 р. Центральний корпус. Сучасні інтер'єри.
Фото 2006 р.

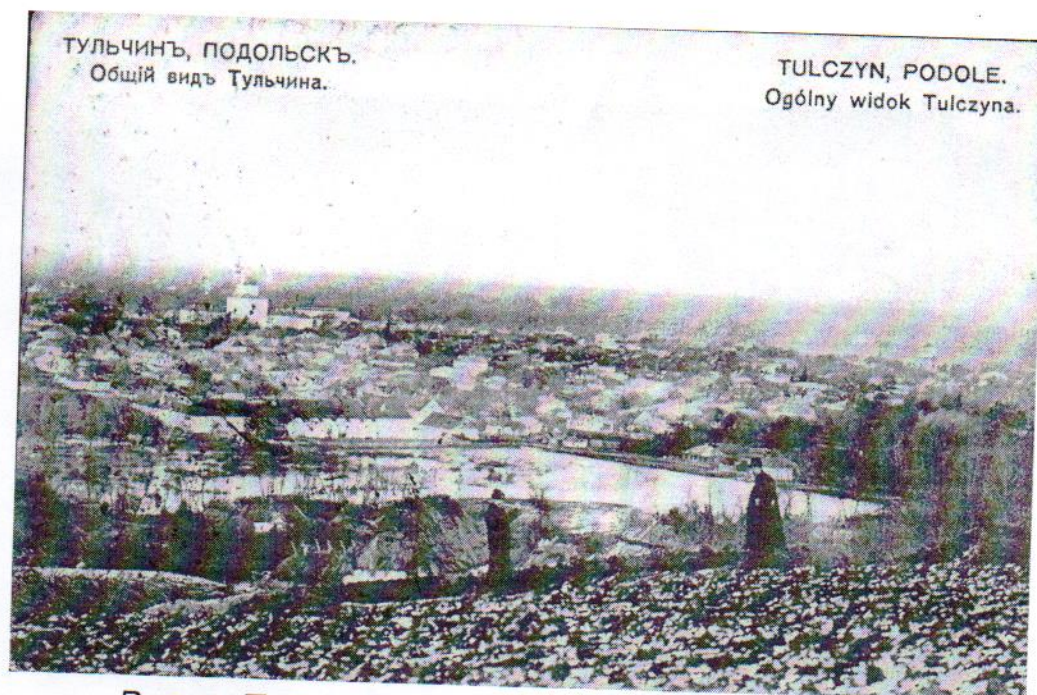
Палац Потоцьких 1782 р. Палацова скульптура. Експонати Тульчинського краєзнавчого музею. Фото 2006 р.

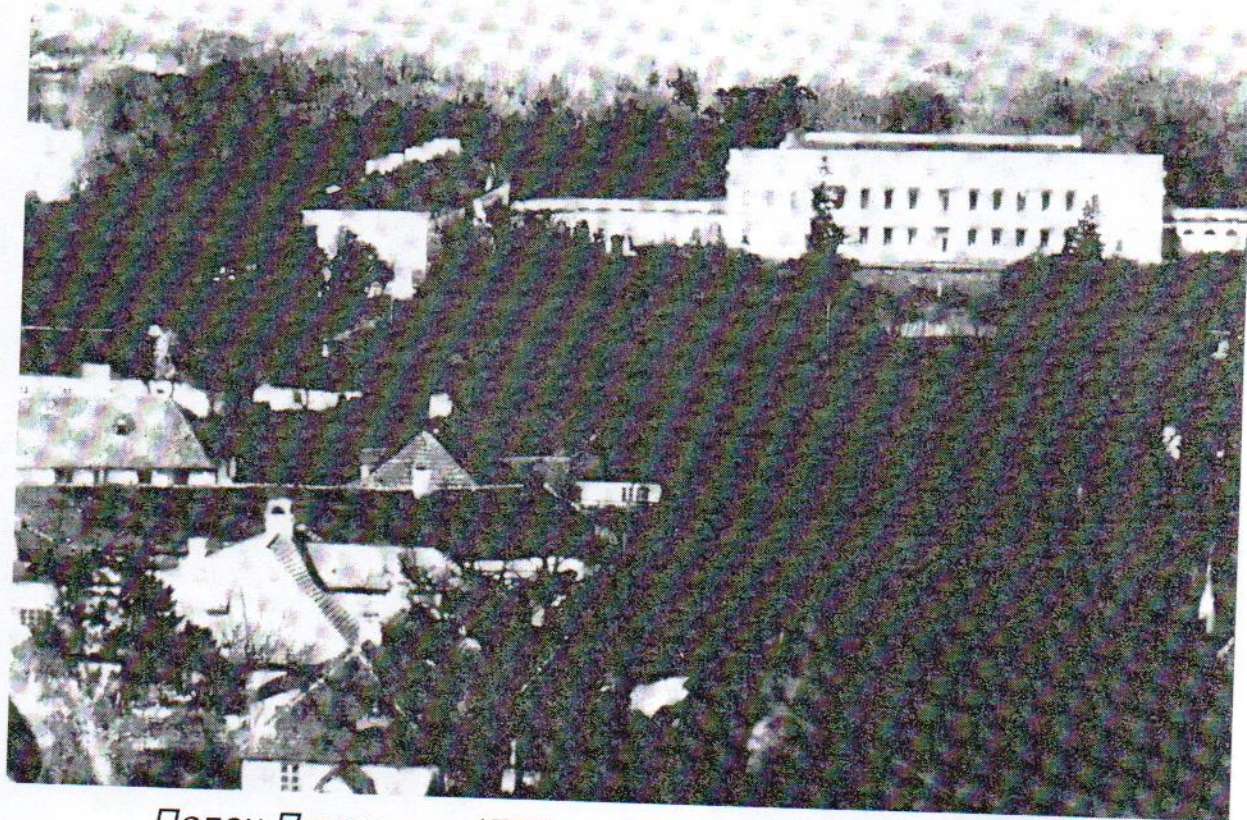
Палац Потоцьких 1782 р. - Вид з боку палацу на Успенський собор
фото II пол. XIX ст.

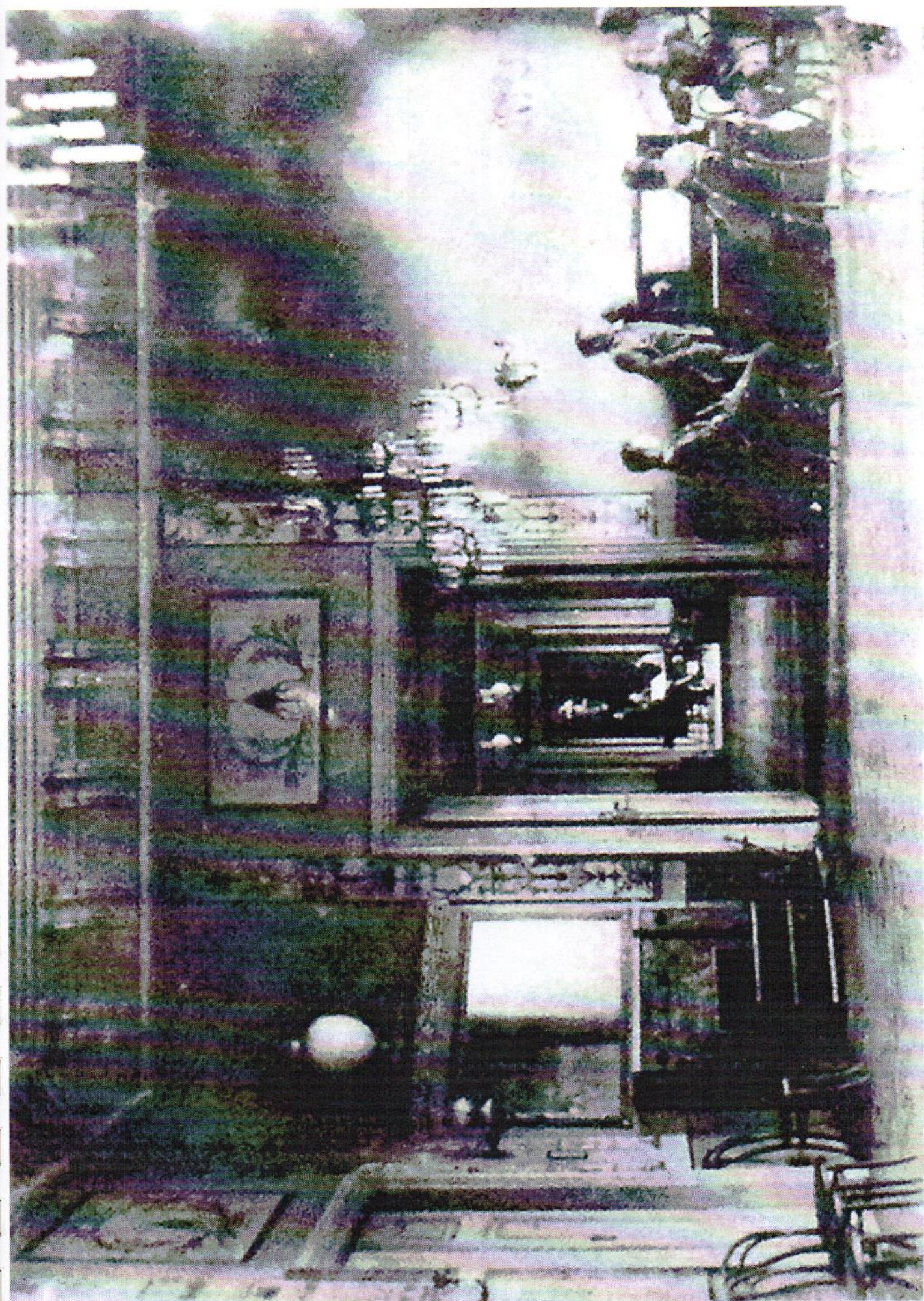
Палац Потоцьких 1782 р. Вид боку міста.
фото поч. XX ст. (поштівка)

Вид м. Тульчин. фото поч. XX ст. (поштівка)

Палац Потоцьких 1782 р. фото 20-х р. XX ст.

Палац Потоцьких 1782 р. Фото інтер'єрів поч. XX ст.

Палац Потоцьких 1782 р. Парк "Хороше".
фото поч. XX ст. (поштівка)

Палац Потоцьких 1782 р. Парк "Хороше".
фото II-ї пол. XIX ст.

Палац Потоцьких 1782 р. Парк "Хороше". Острів.
фото II-ї пол. XIX ст.

Палац Потоцьких 1782 р. Парк "Хороше". Вид з острова на палац.
фото II-ї пол. XIX ст.

Палац Потоцьких 1782 р. Парк "Хороше". фото II-ї пол. XIX ст.

Палац Потоцьких 1782 р. Парк "Хороше".
фото II-ї пол. XIX ст.

Палац Потоцьких 1782 р. Парк "Хороше".
фото II-ї пол. XIX ст.

Палац Потоцьких 1782 р. Парк "Хороше".
фото II-ї пол. XIX ст.

АКТ

технічного стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини
(необхідне підкреслити)

№ 5

від 06.06.2021р.

«Палац»

(найменування об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

пам'ятка архітектури

(вид/види об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

національного значення

(категорія об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

Постанова Ради Міністрів УРСР від 2 серпня 1963 р. № 970

(номер і дата рішення про взяття на облік)

59

(існуючий охоронний номер (за наявності))

Ми, що нижче підписалися, представники Управління містобудування та архітектури Вінницької обласної державної адміністрації

Рекути Олександра Сергійовича – начальника управління

(найменування органу охорони культурної спадщини, П.І.Б., найменування посади)

з одного боку і Тульчинський фаховий коледж культури в особі головного директора Трачука Леоніда Даниловича

(П.І.Б., найменування посади)

з іншого боку (далі - користувач), склали цей Акт про те, що цього числа нами проведено огляд технічного стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини «Палац», пам'ятки архітектури національного значення, охоронний №59

(найменування об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини, охоронний номер)

що розташований м. Тульчин Вінницької області, вул. Незалежності, 10
(місцезнаходження об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

загальною площею: *площа палацу 1635,00 м², загальна площа території пам'ятки 4,9461 га*

технічна адреса вказаного об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини
м. Тульчин Вінницької області, вул. Незалежності, 10

У результаті огляду об'єкта (пам'ятки) встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ОБ'ЄКТА (ПАМ'ЯТКИ) КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ:

1. Загальний стан об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини – незадовільний.

Стан будівлі пам'ятки оцінюється згідно ДСТУ-Н Б В.1.2-18:2016 як непридатний для нормальної експлуатації в частині технічного стану.

-пошкоджене перекриття та підлоги приміщень на першому та другому поверхах західної частини корпусу;

-дахове покриття в незадовільному стані, кроквяна система частково в незадовільному стані;

-північний фронтон в незадовільному стані;

- вимощення навколо палацу відсутнє.

(коротка характеристика стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини в цілому)

2. Стан збереження:

Центральний корпус – двоповерховий палац, цегляний, потинькований, пофарбований, під залізним дахом, має горище та підвал під частиною будівлі. Архітектурну композицію центрального корпусу створює ритмічне розчленування фасадів колонами і пілястрами іонійського ордеру. Головний фасад виділяється балконом над галереєю з десятьма колонами. Північний фасад має осеву композицію з чотирма колонами по центру, які підтримують трикутний фронтон. З заходу та з сходу до корпусу примикали одноповерхові дугоподібні в плані галереї, які з'єднують центральний корпус з двоповерховими флігелями (західним та східним). Збереглась тільки східна галерея.

Під частиною будівлі (з західної сторони) розташовано підвал. Підвальні стіни зволожені. Вікно підвалу закладене.

Зовнішні стіни – повнотіла глиняна цегла 67x140x290мм

Перегородки – повнотіла глиняна цегла 67x140x290мм

Цоколь – повнотіла глиняна цегла 67x140x290мм, оздоблення з каменю

Перекриття – склепіння по першому поверху та по дерев'яних балках по другому поверху, частково замінене на металеві балки та монолітне перекриття. Покриття над другим поверхом південно-західного приміщення зруйноване внаслідок протікання даху.

Покриття над приміщенням другого поверху біля господарських сходів зруйноване внаслідок локальної пожежі.

Перемишки – цегляні клинчасті, на горищі – дерев'яні над слуховими вікнами.

Дах – шатровий, вальмовий; дерев'яна кроквяна система з балками. Місцями ураження жучком та гнилизною. В непридатному для експлуатації стані і потребує ремонту з заміною пошкоджених дерев'яних елементів

Покрівля – оцинкована покрівельна сталь по дерев'яній обрешітці товщиною 25-30мм; в непридатному стані і потребує ремонту з заміною.

Декор колон, цоколь - капітелі, бази колон, балясини, основа під

базами кам'яні, виконані із каменю-вапняку та пісковика. Балясини лоджії за колонадою поміж двома ризалітами також виконані із каменю. В процесі ремонтів кам'яний декор підлягав відновленню – відливками із цементно-піщаного розчину, виконанням мідної виколотки.

Вікна – дерев'яні, з подвійним заскленням. Багато деформації дерев'яних елементів зовнішніх стулок, а також багато нашарувань фарби. В непридатному стані і потребують реставрації.

Двері – дерев'яні. Багато нашарувань фарби. В задовільному стані і потребують ремонтних робіт з очищенням існуючих шарів фарби або заміні на нові з врахуванням стилістики.

Зовнішнє оздоблення – штукатурка на площинах фасадів має різні шари. Первісні та штукатурні шари перших будівельних періодів мають вапняно-піщаний склад, поверх пізні ремонтні цементно-піщані штукатурки, які наносилися на не розчищену поверхню від фарбових нашарувань попередніх штукатурних шарів.

Опалення – опалення центрального корпусу відсутнє (демонтовано), опалення східного корпусу (приміщень закладу освіти) здійснюється від котельної (газові та твердопаливні котли).

Системи водопроводу та водовідведення (каналізації) - від міських мереж.

Вентиляція природна через квартирки та вентканали.

Інженерне обладнання – відсутнє.

(детальний опис вигляду, стану збереження окремих частин, конструктивних елементів об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини із зазначенням матеріалу, розміру, наявності меморіальних дощок тощо)

2. Відомості про реставраційні та інші роботи, які були проведені на об'єкті (пам'ятці) культурної спадщини (за наявності)

- 1974 р. виконані обміри палацу «Украинским научно-реставрационным управлением» (научно-исследовательский реставрационный отдел №5) Бурацким С.А.
- 1975-1979 рр. Реставрація з пристосуванням. Виконавець: Кам'янець-Подільська міжобласна спеціальна науково-реставраційна виробнича майстерня (замовник Тульчинський відділ культури);
- 2004 р. Консервація. Виконавець: Спеціальне науково-реставраційне проектно-будівельно виробниче товариство закритого типу «Кам'янець-Подільск-реставрація»;
- 2005 р. Консервація та ліквідація аварійного стану. Виконавець: Спеціальне науково-реставраційне проектно-будівельно виробниче товариство закритого типу «Кам'янець-Подільск-реставрація»;
- 2017 р. Реставрація та ліквідація аварійного стану східного портика східного флігеля. Виконавець ПП «Облрембудпослуга»;
- 2019-2020 рр. Реконструкція елементів благоустрою частини території пам'ятки. Виконавець: ТОВ «Подільські будови».

(дата здійснення, проектна та підрядна організації, характер проведених робіт)

4. Стан території об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини:

Загальний стан території - добрий.

В'їзд на територію пам'ятки (замкнений дворовий простір) здійснюється з вул. Незалежності та зі сходу біля східного флігеля.

Парадний курдонер між будівлями палацу та флігелів (120x80 м) з великим газоном з доріжками (благоустрій 2020 р.) відкритий на південь – у бік міста.

Площа території 4,9461га.

Територія перед палацом опоряджена, виконаний благоустрій у 2020 році ТОВ «Подільські будови» по проекту ТОВ «Український будівельний ресурс».

Озеленення навкруги палацу стихійне, листяні дерева.

Огорожа кін 20 ст., металева з цегляними стовпчиками.

(площа, благоустрій, озеленення, огорожа тощо)

5. Додатки **фотофіксація: загальний вид, фрагменти** – фото на 6-х арк. (11 фото)

Представники органу
охорони культурної
спадщини

Трачук Л.Д.
(П.І.Б.)

користувача/власника)

О.С.Рекута
(П.І.Б.)

**Міністерство культури та
інформаційної політики
України**

(найменування посади
керівника органу охорони
культурної спадщини)

(П.І.Б.)